

RAZORI

LIST ZA ODRASLO MLADINO

2

K SLIKI ZGORAJ

V jesenskem času od sredi septembra do pričetka novembra se oglasi preko temnih gorskih gozdov mogočno „ruka nje“ jelenov samcev, ki vabijo mlajše tovariše na boj. V gozdni samoti se odigravajo v tem času med jeleni ljuti in strahotni boji. Zmagovalec ostane košutam vodja in mož, premaganec se mora sramotno umakniti. Često se zgodi, da se zapleteta v boju oba nasprotnika tako nerodno drug drugemu v mnogovejnato rogovje, da je razrešitev nemogoča in morata oba vsa iznemogla, izčrpana od boja in gladu žalostno poginiti.

1936 - 1937

LJUBLJANA

Tromostovje,
Prešernov
spomenik
in
frančiškanska
cerkev

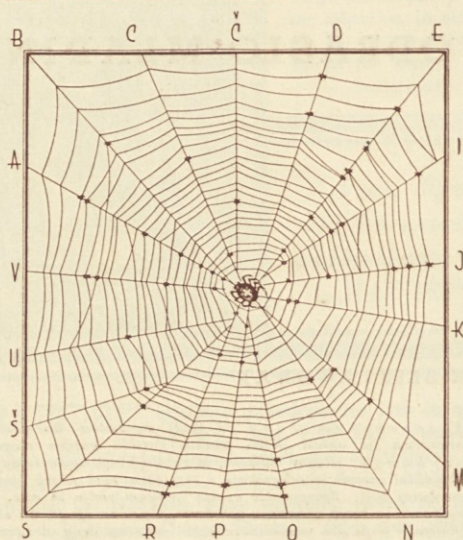
V S E B I N A

Talent 33. — Tone Gaspari: Meja 34. — Ing. Lupša Ferdo: V prahumah na Malajskem polotoku 37. — Janko Sicherl: Olimpijske športne naprave 41. — Zavrl Albin: Knez Lazar in župan Ivan Altomanič 44. — Mali Slovenec — dobrovoljec v Dobrudži 47. — P. Kunaver: Vihar 51. — Dr. Joža Herfort: Tu spe . . . 54. — Pavel Kunaver: V gostilni „Pod smrekco“ 56. — Jos. Brinar: Pavliha in njegove vesele pustolovščine 58. — MLADI PIŠEJO: Krivec Jože: Jesen; Bradač Silva: Zajčki 61; Rifelj Albina: Na Trški gorici 62. — DROBIŽ: Nevidni stražar 63.

ZA MODRO GLAVO

Priobčil D. H.

ZA ZABAVO

Kaj pravi pajčevina?

Upravnik je pravkar razposlal „RAZORE“.

RAZORI

LIST ZA ODRASLO MLADINO
V. LETNIK 1936 - 1937

TALENT

*V*eliki umetnik, prvak drame, je stal pred ogledalom. Zavezoval si je kravato.

Pozvonilo je.

»Prosim?«

»Gospod Belič je zunaj. Prosi, ako sme vstopiti.«

»Naj pride.«

Neki gospod je vstopil.

»Oprostite, ker vas motim,« je dejal, »pa sem moral priti. Moj sin mi ne da miru. Ta trma si je pred nekaj dnevi v glavo vtepel, da pojde h gledališču. V začetku smo bili odločno proti temu. Pa, kaj hočete. Vdal sem se, in če ima fant talent, mu ne bom branil. Zato sem prišel k vam, da vas poprašam za svet in da fanta nekoliko . . .«

»... preizkusim.«

»Tako mislim. Vam bom zelo hvaležen.«

»Dobro. Pošljite jutri fanta k meni.«

* * *

»Gospod Dore Belič je zunaj. Pravi, da ste ga povabili.«

»Naj počaka,« je ukazal igralec.

Čez dve uri je spet prišel sluga. »Ali ste mogoče pozabili, da nekdo čaka?«

»Ne, nisem pozabil. Pustite, naj še eno uro čaka, potem mu povejte, da sem zadržan. Naj pride jutri.«

Drugo jutro se je Dore Belič spet javil pri igralcu. Pa ga igralec spet ni sprejel. Tri ure je že čakal, ko so mu povedali, da se je igralec z avtom odpeljal in naročil, da ne ve točno, kdaj se vrne, ali da prosi gospoda Beliča, naj se prihodnje jutro spet javi.

Tako se je nekaj dni ponavljalo. Dva tedna. In niti enkrat ni bil gospod Dore Belič sprejet. Toda Dore Belič je prišel vedno spet in

PTUJ, Slovenski trg z gledališčem. Ob strani rimskega zvonika stoji »sramotni kamen«, na ta kamen je bil postavljen zločinec, da ga vidi in sramoti občinstvo po razglasenju obsodbe.

čakal, da bi ga igralec sprejel. Končno ga je oče nekega dne vprašal: »Nič mi nisi še povedal, kako je s tvojo zadevo«.

»Nisem še z njim govoril, oče.«

»Kako to?« Saj mi je obljubil, da te bo sprejel. Kaj nisi šel tedaj k njemu?»

»Tedaj in dva tedna vsak dan.«

»In te ni sprejel?«

»Ne, me ni sprejel, oče.«

Razburjen je odšel oče k igralcu. »Obljubili ste mi, da ga boste sprejeli...«

»A, oče našega ljubega mladega prijatelja,« ga je prekinil igralec. »Moram vam prav odkritosrčno priznati, da sem navdušen za vašega sina. Velik talent. Ima bodočnost. Bo svoje dosegel.«

»Pa saj ga niti videli niste.«

»Prav zato, gospod Belič,« se je zasmejal igralec, »kajti četudi ga nisem nikoli sprejel, je spet vedno vsak dan prišel in je po tri ure čakal. Čakati in spet čakati je pri gledališču zelo važen posel. Talent ima skoraj vsak drugi ali tretji človek, toda čakati zna malokdo. On je pokazal, da je vztrajen in zato vam obljubim, da se bom zanj zavzel.«

TONE GASPARI:

MEJA (ODLOMEK IZ POVESTI)

Ko je Bine odprl oči, ni bilo več očeta. Ali je tako tiho odšel, ali je Bine trdno spal. Sinoči je slišal enajsto uro. Sanjal je o prečudnih dogodkih kakor v pripovedkah. So pač sanje — kaj bi o tem razmišljal in ugibal.

Zunaj je čisto jutro. Zdaj po mlaju bodo vsa jutra taka. Zanj bo prav. Položil je roke pod glavo. Ni se mu dalo vstati, kljub temu, da je starinska ura na omari kazala blizu osme. Počitnice so. Lakoto je začutil, kakršne že dolgo ne. Sprememba zraka, živci so se umirili, brez skrbi tuhta o svojih načrtih.

Ura se je sprožila. Ni udarila kakor tiste stenske ure, ki brne globoko, tajinstveno ter leno kakor polnoč v zvoniku. Tolkla je tenko, hitro in hripavo kakor staro vreteno. Zagledal se je v uro. Tudi ta je ostala očetu s posteljo, omaro in umivalnikom. Vse to z dvema podobama — s sv. Jožefom in z obledelo fotografijo rajne matere — je spremljalo očeta dvajset let po plesnivih sobah in luknjah. Kazalo je, da je bila nekoč ta baročna oprava v imenitni hiši, toda zdaj je bila odrgnjena, razpokana, zaprašena. Le ura — tako se je videlo — ni šla v to vlažno, premajhno sobo. Na dveh slonokoščenih stebričkih je bila pritrjena okrogla plošča z rezljanimi številkami in s pozlačenimi kazalci. Tudi kovinasto nihalo je bilo rezljano. Nad stebrički je slonela steklena omarica. V njej so stali ob ovčkah pastirčki. Vse je bilo drobno in mikavno. Kadar so odzveneli udarci v uri, se je sprožila tiha muzika in pastirčki so zaplesali v krogu. Tako je bilo nekoč, ko je stala ta čudovita ura v veliki domači sobi tam pod Ravnikom, pod gozdom, ki je bil očetov in ki se je raztezal povsod, kamor so nesle oči. Zdaj je že dolgo, odkar je mehanizem popustil; Bine se ne spominja več. Pastirčki stojijo, in zdi se, kakor da so pripognili glave in zadremali. Ena ovčka ima odbito glavo. Zdaj se ura le še včasih oglasi, pa so ti glasovi, kakor bi klical ponesrečenec iz prepada.

Bine je vrgel rjuho raz sebe. Skočil je, zamahnil z rokami, par počepov

pa je bil pri umivalniku. Voda je bila pretopla. Na hodniku se je do pasu oribal s svežo, mrzlo vodo. Tik, tak — oblečen je bil. Še z glavnikom skozi mokre lase.

Pogledal je skozi okno. Cesta prazna kakor v nedeljo. Nekje je cvilil voz, iz postaje je pihal proti meji osmi vlak z enim edinim vagonom. Nad cesto in pod njo veliki obiti kupi rezanega črnkastega lesa. Sankcije...

Pavla je bila že odšla na vrt, zato je prinesla kavo in žemlje krčmarica. Bine je bil sam v prazni krčmi. Kolikor je šlo tranzitnega lesa skozi trg, je šlo vse kar do meje, kjer so vozniki krmili. Sami so izpili komaj pol litra dalmatinca; nekateri za dinar sira ter za dinar kruha. Kovač je bil veliko premoženje in treba ga je bilo s pametjo obračati.

Nekaj več je izkupil bifé od kontrabanta. Tihotapstvo je postalo obrt. Posamezne skupine so imele dogovorjena znamenja, pogodbe in rajóne, kakor nekoč rokovnjači. Ena skupina je šla na Hrvaško po konje, druga je čakala na pol poti, tretja skupina, ki je tihotapila čez, je kvartala in popivala nekje blizu meje. Ta skupina je imela obmejne karte in je bila vsako noč zapisana smrti.

Peket skozi trg je poznal vsak in je vedel, da bo še nočoj ta trop konj v hlevu blizu meje. Kadar je prilika ugodna, se vzdignejo ponočni jezdec. Konjem obvežejo kopita. Sicer ni na skrivnih stezah, ki se vijejo skozi grmovje, dosti kamenja, toda v takih nočeh zadostuje samó pok suhljadi, da prislubne oborožena meja. Zgodi se, da se pojavi pred tihotapcem, kakor bi zrasel iz leskovja, financar. Tihotapec je v hipu na tleh. Strel. Straže hite. Vsi, ki so prežali in čakali na ta trenutek, poženejo zdaj drugod čez. In ko straža razsvetli okolico, ni tihotapca nikjer, le mršava ciganska mrha stoji potrpežljivo sredi razburjenih financarjev.

Tako je po navadi.

Včasih strel zadene. Tedaj se eden izmed skupine ne vrne več. Tudi dva ali trije. Nekatere polove. Vsa meja govori o tem, družina joka. Stokrat prekolnejo kontrabant. Čez nekaj dni pa je vse pozabljeno: spet gredo procesije čez. Kriza pritiska za njimi, sankcije so jih spravile ob kruh. Zato gredo. Za nekatere je kontrabant tako vsakdanji, kakor bi šli v ogrado. Gredo in ne mislijo na nobeno nevarnost. Včasih jih nenadoma ustavijo sklenjene straže in jim vse poberó. Kontrabant se vrne prazen brez robe in brez lir.

Tudi Bine je na vse to mislil, ko je používal kose bledega kruha. Zmotil ga je Kaculj, ki je prišel kakor vsako jutro na šilce žganega. Za dva dinarja ga je moral zvrniti. Dejal je, da to zdravi odznotraj, odzunaj je pa voda dobra.

»Bine, hoja medí.« Izlil je vase. »Čebele pridno delajo.«

»Pismonošo čakam,« je zamomljal Bine.

»Tako? Z Marjetko se lahko kar dogovorita, kaj vama bo pošta.« Zasmel se je Kaculj ter je potegnil po brkih.

»Ti grd kljun, ti!« se je fantu dobro zdelo. »Kaj mene briga Marjetka.«

Kaculj mu je pokimal: »Kar prav gledaš. Živec je siten kakor plevel. Povsod se vtika. O, ga poznam! Ampak —«

»No, kaj?« je Bineta zanimalo.

»Kaj? Nič! Če boš rekel, pa jo boš dobil. Vem.«

Bine se je smeje naslonil na stol in zanihal z glavo: »Kako vsi vse veste!«

»Kaculj nič ne ve, ali vse zna,« sem ti že dejal. »Kjer se vtakne, ne odneha, dokler ni dobro.« Potem je počakal, kakor bi se ne upal v besedo. Z zadrego je povedal: »Kadar bo prav zares, kar meni povej!«

V krčmo se je zrinila glasna družba. Posedli so za prvo mizo, na klop ob steni so naložili piramido nahrbtnikov in košar.

Eden je zaklel in vrgel suknjič na sredo mize. »Vina sèm za zajtrk!« je dodal.

Kaculj jih je poznal. Bine je tudi vedel, da so kontrabantarji. Pet žensk, trije moški. Ena je bila bosa, čevlje je nosila preko roke. Fant je prijel zanje ter jih zalučal pred krčmarico na tla: »Danes so nam pokradli, hudiči črni! Daste kaj za tele škarpete?«

»Saj imate lire,« je vedela krčmarica.

Vse ženske so zarahtale kakor kokoši: »Nimamo jih ne! Danes ni lir!«

Fant, ki se je naslanjal bled in zaspan na kraju mize, je imel komaj petnajst let. Še ta je vzrožil, kakor ga je bila meja naučila: »Madona, cel teden sem nosil zastonj!«

»Tale, tale,« je pokazalo suhljato kakor jetično ženšče na tretjega, »prvič smo ga vpeljali, ha, pa so mu pouzmali.« Zasmajalo se je hripavo in grizlo skorjo.

Fanta je bilo sram, stisnil je zobe in dobil mokre oči.

Oni tam je zrogovilil toliko, da sta se s krčmarico pobotala za dva litra. Zbirali so. Vsak je dal nekaj. Starejša ženska, ki je bila videti najbolj resna, je preštevala. »Še ena nežca manjka. Aa, Fronc, daj!«

Fronc se je tačas vstulil k Binetovi mizi. Zibal se je menda od pijače, ali pa se je od jeze tako delal. Pil je že med potjo. Nekaj je Kaculj razkladal. Kakor iz soda je zasmrdelo k Binetu, kadar se je zasmajal.

»Fronc, slišiš!«

»Taži,*) preklemana baba!« Obrnil se je in iztegnil roko. »Tam je. Sem že dal dva in pol, kar poglej!«

»Je dal, je!« sta dve potrdili. »Tole je njegovo.«

»Zakaj pa skrivate?«

Fronc je medtem iskal po žepih. Našel je še nekaj ter zalučal na mizo: »Namesto onegale, Menkà!«

Krčmarica je preštela. »Za dva dinarja kruha bo.«

Fronc je pobral svoj kozarec. Zvrnil je vase. »Daj še!«

»Na! Privoščim ti ga, čeprav že iz tebe gleda,« je zarevsalo ženšče.

»Danes pijemo od hudega,« je poudarila visokoraslo dekle. Bila je v lica najbolj sveža, četudi se ji je poznala prečuta noč.

»Hah! Od hudega, ja! Veš, Kaculj!« S polnim kozarcem se je prizibal h Kaculju. »Na! Pa še ti od hudega pij!«

»Bolj mi je potreben kot tebi, Fronc,« je pokimal Kaculj. Popravil si je brke. Izpil je, kakor bi mu ta kozarec res pritikal. Resno je dejal fantu: »Viš, Fronc, takegale ali pa še boljšega bi lahko ti brez kontrabanta. In onele tudi. Kose pa grablje v roke! Za kosce je zdaj sila.«

»Ha, kako si neumen, Kaculj!« se je zakrohotal Fronc. »Zakaj pa ti ne greš? Pri košnji ti s čela teče, kajne, pri tramah, kakor ti, pa le z metrom mahaš.« Iz žepa je pokazal nekaj drobiža. »Kontrabant nese lire, e! Jih vidiš? Za vsako tri dinarčke.«

»Nocoj je izguba,« je obrnil Kaculj.

»Pa je bilo prej. Vsak večer štiri kovače.« Sam sebi ni verjel.

»Kaj pa pravijo oče?«

*) Molči (ital.)

»Oče? Saj so oni gospodar, pa naj še oni delajo. Ko mi bodo predali, bom že poprijel.« Tako je to povedal, kot bi se iztreznil.

»Ti nikoli več, Fronc! Te je že kontrabant vzela. Kmetoval ne boš s pridom. Noben švercar!«

»O, to pa je — pretegnil se ne bom.«

Kaculj je še dodal: »Kontrabant ne bo večno. Zemlja pa le stoji — samó prijatelj moraš biti z njo.«

»A, kaj boš meni trobil! Zemlja še solí ne da. Saj vem!«

»Najbolj je pa onihle dveh škoda.« Kaculj je pokazal na oba fanta. »Kaj bo iz njih?«

Fronc je pomežiknil z desnim očesom: »O, ta dva bosta še velika gospoda.«

»Za takóle!« In Kaculj je zamahnil z roko v žep.

Kot bi bil Kaculj prerok, so se vsi ozrli v fanta in umolkniili za hip.

Pismonoša je vstopil. Dal je Binetu pismo in časopis.

Bine je pogledal. Pisave ni poznal. Odkod je? Odpel je in najprej pogledal podpis. Nato je preletel vrste: stric, ki ga že ni videl nekaj let, ga vabi na Gorenjsko.

Vesel je vstal, da poišče očeta. Dolgo ga je iskal. Ko sta šla čez dvorišče, je slišal Bine iz krčme hripavo vreščanje:

Meen pa ni za roočce moje — —

ING. LUPŠA FERDO:

V PRAŠUMAH NA MALAJSKEM POL- OTOKU

1. PRAVLJICA O GUSARJU.

V srebrni mesečini je naša džunka (kitajska ladja) jadrala po šumečem morju ob malajskem polotoku. Tam proti vzhodu na velikem oceanu sta se dotikala lesketajoče morje in nebo. Proti zahodu pred malajsko celino se je v isti mesečini videlo obrežje otoka Taluj, kjer se je ob razjedenih in strmih čerch odbijalo valovje. Čim bolj smo se bližali otoku, tem bolj je bučalo in šumelo morje. Nekaj vitkih kokosovih palm na vrhu pečine se je borilo z vetrom, njih listje je v mesečini bilo podobno dolgim strahotnim rokam, ki so mahale po zraku. Obdajala nas je posebna prirodna čudovitost, nekaka pesem večnosti, ki jo nudi edino le morje tistega sveta.

Naš tovariš, Kitajec Nguan-Tit-Li je pripovedoval o luninih nočeh, ko je rjavelo in tulilo morje tukaj kakor gladna zver. Pripovedoval je dalje o hudobnem duhu Phi-tale, ki je razsajal ob izdolbenih čerch na otoku, tam kjer so švigali sedaj peneči vodni vrtinci.

»Ta duh je tako silen, da v svoji jezi razbije skalo. V svojo zabavo je že mnogo ribičev izvabil na morje, obljubljač jim nova bogata ležišča bisernic. Ko pa se zapeljani ribiči potapljajo in iščejo bisernice na dnu morja, tedaj pošlje Phi-tale enim morske volke, da jih raztrgajo, proti drugim pa dvigne valove, ki potope njih džunke.«

»Nguan-Tit-Li, si že kedaj videl tega hudobnega duha?« sem ga vprašal.

Kitajec je pogledal proti otoku. »Nekoč, ko sem jadral tu mimo v pozni noči sem ga videl. Sedel je tamle na pečini kakor temna pošast in se mi je rogal. Njegova obleka je vihrala v vetru, kakor raztrgano jadro —«

Nastal je molk. V daljavi sem opazoval lučco, migljajočo sredi valov, ki je izginila za hip. Ne dolgo za tem pa se je zopet prikazala, kakor da bi vzki-pela iz morskih globin. In zopet je trepetala, migljala nad nemirnim morjem prav kakor da bi se bila zvezda utrnila z neba, se spustila na morje in se ondi zibala in gugala na valovih. Ta lučca je bila na jadralki, ki je jadrala nekam po nemirnem in grmečem oceanu proti Singaporu.

Moj pogled je splaval tedaj tudi k tistim brezštevilnim, neminljivim lučcam na nebeškem svodu, ki so bile v vseh časih in so še danes zvezde vodnice vsem trepetajočim in hrepenečim lučcam na šumečih valovih širnih oceanov. Te neminljive zvezde na nebu so bile kakor iz morskih globin odsevajoča, blesteča očesa duš tistih mornarjev, ki so poginili v valovih, ko so iskali in v svojem obupnem stanju končno našli svojo pot do večnega miru, v večni pristan —

Nguan-Tit-Li je čez nekaj časa prekinil molk.

»V duplinah teh čeri je pred davnim časom imel svoje skrivališče krut gusar (morski ropar) Siang-Ki-Heng. Bil je strah in trepet vseh ribičev, ki so v teh vodah iskali bisere. Nekdaj so bila tu najdišča bisernic veliko obilnejša, kakor so danes.«

»Gusar Siang-Ki-Heng je imel mlado devojko Nam Huat v svojem skrivališču. Bila je malajskega rodu, ugrabil jo je v neki ribiški vasi. Lepa je bila kakor morska deklica Dok tale (morska roža), njena lica so cvetela kakor rdeč lotos v kraljevem vrtu soan luang, njene oči so bile podobne najlepšim biserom. Kakor nitkaste korale na dnu morja so se zvijali njeni črni lasje.

Nekoč se je gusar podal na morje. Prišli so viharji in dolgo časa je moral biti s svojo džunko v zavetju ob daljni zemlji Kitaja.

Ko se je končno vrnil v svoje skrivališče, mu je zlobni duh Phi-lok šepnil na uho, da mu je postala devojka nezvesta in je ljubila mladega ribiča iz bližnje malajske vasi.

Nam-Huat mu je priredila okusno večerjo, lastovičja gnezda, suhe ribe in malajski ker (riž z najrazličnejšimi začimbami). Ljubeznivo se mu je približala. Gusar pa jo je pahnil od sebe in ježno vprašal: »Nam-Huat, kdo je bil pri tebi?«

»Nikdo,« je plaho odgovorila in jokala, ko je videla njegov srdit obraz.

Siang-Ki-Heng je postal divji. Krutost in neusmiljenost njegove narave so izražali že njegovi pogledi.

»Nam-Huat, tvoja zadnja ura je odbila!«

Potegnil je bodalo, ki ga je vedno imel za pasom pripravljenega in ga zabodel nesrečni Nam-Huat v srce.

Z okrvavelim bodalom v roki je potem prišel v vas ribičev. V svoji neukrotljivi jezi je zabodel vsakega, ki mu je prišel v bližino. Končno je splezal na visoko skalo nad morjem, iz katere se je vrgel v prepad. A morje ga ni hotelo, vrglo ga je nazaj na suho zemljo —

Tedaj je gusar tekel kakor zlobni bes krog otoka, grozno je kričal in vpil.

Na drugem mestu se je zopet vrgel v prepad, pa tudi tam ga morje ni hotelo —

Od takrat biva v onem velikem podmolu, ki ga vidiš, gospod, tamle pod skalo. Vsakokrat, ko je nevihta na morju, se vrže v njega. Slišijo se njegovi silni klici iz šumečega valovja. Toda morje ga še vedno noče. Ne more umreti — —«

»Zakaj ne more umreti?« sem vprašal.

Nguan-Tit-Li se je nasmejaj. »Za kazen, ker je zabodel nedolžno Nam-

Huat. Hudoben duh Phi-lok ga je nalagal. Gusar mu je verjel in se je nad njo pregrešil.«

»Kje pa sedaj biva ta hudobni duh?«

Pokazal je na temno pečino, mimo katere smo ta čas jadrali.

»Tamle v globokem podmolu. Ko je morje razburkano, ga lahko slišiš. Toda varuj se ga, gospod! Nikar mu ne verjemi, ako ti kdaj pošepne na uho.«

Temni oblaki so zakrili mesec. Mrke pečine so še bolj potemnele. Iz temnih megel so kipeli peneči valovi. Nenadoma se je zabliskalo in v morju svetlobe se je iz teme zarisal obris pečine, kjer je bival hudobni duh Phi-lok; zamolklo je odmeval jek groma. Kakor vodni mogotci so se dvigali iz globin valovi, lomili so se tam ob čerch, strašno je šumelo in poskakovalo v vratomlone višine — groza prevzame v takem položaju človeka, da bi se najrajši pogreznil v nič in pobegnil pred vso močjo neodoljivih sil.

Po razburkanem morju je hitela naša džunka — hitela je v zavetje proti pristanu tja v naselbino ribičev ob malajskem polotoku.

2. JEDILNA GNEZDA MORSKIH LASTOVIC.

Na otoku Ko Jai v bližini malajskega polotoka so strme pečine padale v morje in tvorile velike podmole. Morje je bilo izredno mirno. Na morsk gladini so se odbijali vroči utrinki sončnih žarkov. Morje je bilo kakor neskončno zrcalo nebeških prikazni. Tu in tam se je iz vode vrgla večja ali manjša riba, ki jo je zasledoval sovražnik njenega rodu. Morske lastovice so obletavale otok in izginjale v daljavi nad morjem. Truma galebov se je zibala tam na morsk gladini.

Iz navpične skalnate čeri sem zrl v globino morja. Voda pod menoj je bila prozorna. Na nekaterih krajih sem videl do dna nekaj metrov pod morsko površino, kjer so se najbujnejše šopirili podmorski vrtovi čudovito cvetočih koral. To so bile prirodne umetnine, ki jih nobena umetnikova roka ne more izdelati v tisti mnogobrojnosti in krasoti.

Od časa do časa so plavali nad temi krasotami morskega dna strašni morski volki. Gorje človeku, ki bi na temle mestu padel v morje. Raztrgale bi ga te grozne morske pošasti.

Nameril sem v zabavo puško na veliko morsko roparico. Radi optične motnje sem sprožil tik pod glavo. Krogla je dobro zadela. Strašna zver v ribji podobi je švignila in izginila v morju; njej so sledile tudi ostale živali.

Ni trajalo dolgo in zopet so priplavali na to mesto morski volki. Tako sem streljal enega za drugim. Končno so spoznale te živali nevarnost krogel in so odplavale nekam drugam.

Neko jutro se je skupina ribičev v čolnih odpravila po jedilna gnezda morskih lastovic, salangane. Nabiranje teh gnezd mi je bilo nekaj novega in zato sem se jim pridružil.

V lahkem valovju so se kaj prijetno zibali čolni, ko smo se bližali otoku z gnezdišči. Vsa krasota divje tropične prirode se je zrcalila v sencah podmolov, nad katerimi je viselo divje razdrapano in razjedeno golo skalovje. Mnoge morske lastovice so obletavale to, izredno težko dostopno skalovje, ki so si ga izbrale za gnezdišča; na drugih lažje dostopnih krajih se niso več čutile dovolj varne pred vsiljivim človekom, ki je v gnezdih še pred davnim časom izsledil posebno slaščico za pojedine kitajskih in drugih mogotcev daljnega Orijenta. V Evropo so dospela lastovičja gnezda le redkokdaj.

Nekaj časa pred valenjem odebelijo salangani pod jezikom žleze, ki izlo-

čajo slinam podobno belo tekočino. Ta tekočina je precej slična s tekočim arabskim gumijem in je v svežem stanju tako žilava, da se zamore iztegniti kakor nit. Na zraku pa se hitro posuši in strdi.

Ne meneč se za nas in naše čolne, ki so se zibali na morski vodi tik pod gnezdiščem, so ustvarjale pravkar pred našimi očmi stotere lastovice zibelke za svoj zarod. Videl sem, kako je švignila lastovica pet metrov nad našimi glavami k skali, se oprijela na podkvi podobni začetni skorji gnezda in pritrjevala na isti svoje sline, potem pa je odletela spet nad morjem v daljavo. Druga še na skali ni imela svojega oporišča, zato je v letečem stanju ob skalo pri-

Jedilna gnezda morskih lastavic. (Koh Jos.)

tiskala sline in lepila začetni del gnezda. Tretja je spet že dokončevala svojo žlici podobno vališče.

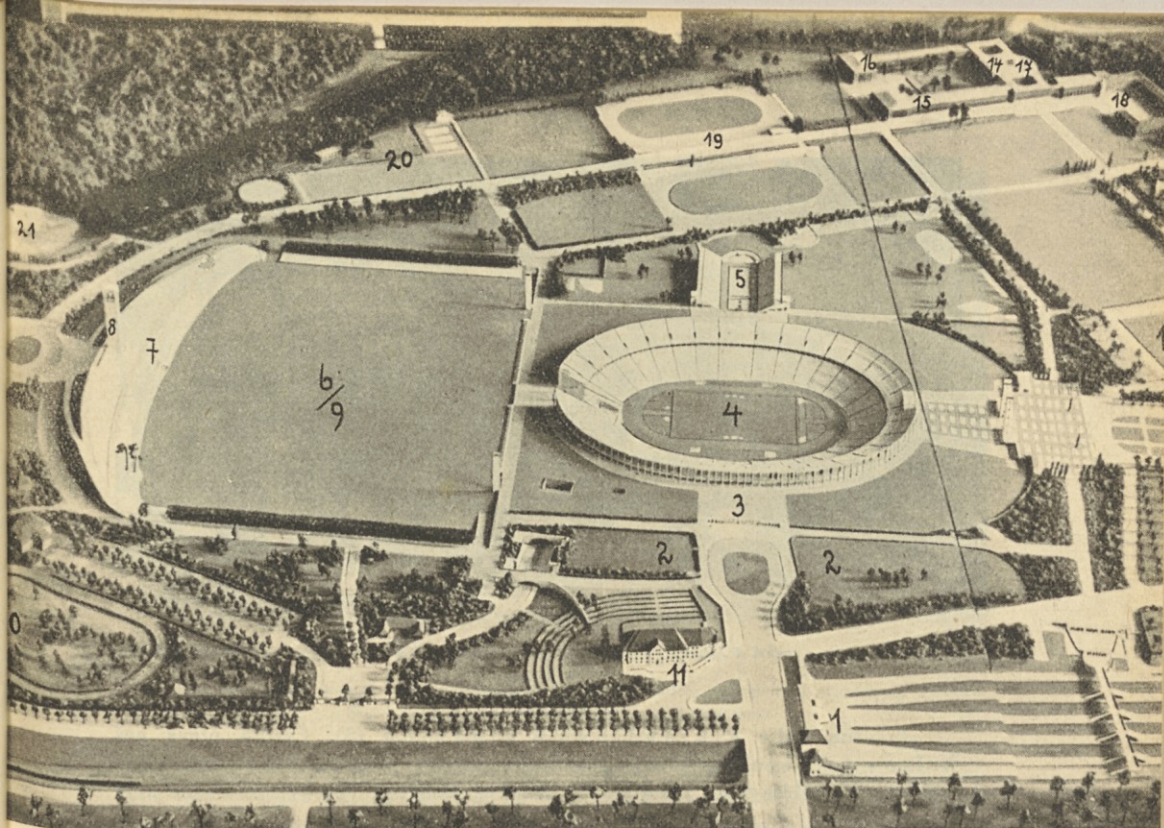
Občudoval sem tovariše ribiče, kako so z neverjetno spretnostjo plezali po skalovju. Vsak najmanjši rob ali izdolbina je služila v oporo. V tem bi se ž njimi pač težko meril naš najboljši alpinist. Vsak trenutek sem pričakoval, da pade ta ali drugi v morje.

Sedaj se je potegnil mož nad mano v poševni smeri še naprej. Z eno roko se je držal za prst debel rob na navpični skali, z drugo pa je odluščil gnezdo in ga spravil v torbo, ki mu je visela čez ramo.

Tam ob strani pa se je enemu plezalcu vendar le spodrsnilo. Ta je kolebnil v morje z višine kakih deset metrov. Trenutno je izginil v morju, a kmalu se je prikazala njegova glava zopet na površju. Splezal je v bližnji čoln in se počutil, kakor da se mu ni nič zgodilo.

Nabiranje je trajalo morda dve uri. Vrnili smo se s precej bogatim plenom.

Domačini zasledujejo pazno razvoj lastovičjih gnezd, ker so jim vsako leto važen vir dohodkov. Še preden so dograjena, se jih polaste. Ko potem na istih mestih lastovice v kratkem času dograde druga gnezda, pridejo zopet nabiralc. Šele tretje tvorbe puste skrbnim živalcam za valenje mladičev.

JANKO SICHERL:

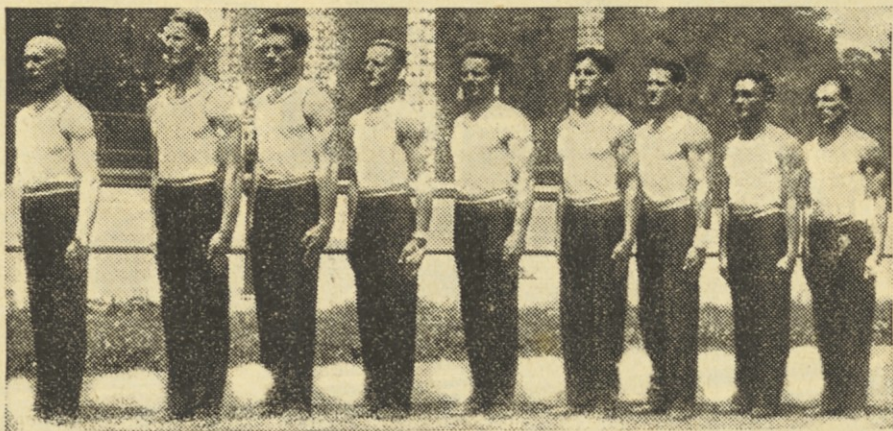
OLIMPIJSKE ŠPORTNE NAPRAVE

Mladi športnik, pohiti z menoj z aeroplanom na olimpijado! Edinstven pogled se nama nudi iz višave na olimpijsko športno polje, ki se nama prikazuje v bežnih slikah. Radovednost naju žene na zemljo. Poglejva si te naprave od blizu! Pristaneva na svetovnem berlinskem letališču Tempelhof. Sedeva na električno nadzemno železnico in kmalu sva na olimpijskem kolodvoru.

Midva imava malo časa, gospod urednik pa malo prostora, zato si bolj filmsko, na kratko oglejva dovršene športne naprave, ki nama jih predstavlja priložena reliefna slika.

S kolodvora (1) naju nese val množice proti osrčju teh naprav. Levo in desno stoji na tisoče avtobusov in avtomobilov (2). Že sva pri južnem vходу (3). Pred nama stoji veličastna, masivna dvonadstropna skleda — olimpijski stadion (4). Tu so pri svečani otvoritvi prižgali olimpijski ogenj. Po položeni olimpijski prisegi so tekmovalci šli v boj za prvenstvo sveta, predvsem v lahki atletiki — olimpijskem desetboju. Tu je dosegel znani Črnc Jesse Owens čudovite uspehe ter si tako priboril zlate kolajne. Tek in skok tega ameriškega »ovna« je navdušil 100.000 gledalcev.

Nepozabno sliko je nudil stadion zvečer. Ogromni žarometi so ga spremenili v svetel kristalni grad. Še bolj pravljčno pa je izgledal, ko so v poltemi zagoreli taborski ognji, ob katerih je bila zbrana mladina sveta. — Izbrani mladinski zbori pojo narodne pesmi. Čuj, ali ni to naša pesem? Da, zanosno pojo naši fantje pred 100.000 poslušalci »Oj, ta soldaški boben...« Naša pesem zmaga.

Vrsta Sokolov na olimpijadi.

Od leve proti desni : vodnik dr. Murnik, telovadci Pristov, Gregorka, Vadnav, Primožič, Grilec, Forte, Merzlikin in Šukelj.

Pohitim dalje k plavalnemu stadionu (5). Častno plava naš Wilfan v težki konkurenci z Japonci. Navdušeno ploskava jugoslovanskemu vratarju, ki odbija žogo v waterpolo tekmi z Madžari. Veseliva se Zicherlovih lepih skokov.

Ogromni zletni prostor (6), namenjen za skupne javne nastope in narodne svečanosti, sprejme lahko 400.000 ljudi. Stopiva na tribune (7) med gledalce. Pogled nama obstane na 76 m visokem »Führerjevem« stolpu (8). Skozi line tega mogočnega stolpa zagledava olimpijski zvon, ki je s svojim svečanim glasom privabil mladino vsega sveta na miroljubno merjenje moči.

Pravkar so prijezdili na polo igrišče (9) jezdec, oboroženi z dolgimi lesenimi palicami. Ne mislite, da je to srednjeveški turnir. Igrali bodo polo igro z žogo, ki jo bodo skušali zabiti v nasprotnikova vrata. Argentinci so res spretni in drzni jezdec. Všeč so nama njihovi iskri konjiči. Še bolj pa se čudiva nastopu na konjskem dirkališču (10), kjer se vrše tekme v dresuri konj.

Kaj ne, pošteno sva se že nahodila in nagledala. Čas je, da nekoliko poskrbiva za prazni želodeček.

V glavni okrepčevalnici (11) je poskrbljeno za vse. Tu se znajdejo pri dobri jedi in pijači ljudje različne narodnosti z istim ciljem, saj je svetovna resnica, da prazna vreča ne stoji pokonci. Nekaj posebnega je žuborenje vseh mogočih svetovnih govoric, ki se po okrepčilu še bolj razvnamejo. Zanimive, četudi težavne, so športne debate s čokatimi Japonci, ki lomijo za silo nemščino in francoščino.

»Ej, sinko, saj že skoraj dremleš!« No, prav, pa se popeljiva z avtobusom nazaj v mesto, kjer naju čaka postelja.

*

Prijazno jutranje sonce nama izgine izpred oči, ko sedeva v vlak podzemne berlinske železnice, ki naju pelje zopet na športno polje.

Najprej si ogledva hokej stadion (12). Pogled na tekmovalce, ki pode z ukrivljenimi palicami žogo v nasprotnikova vrata, me močno spominja

Vrsta Sokolic na olimpijadi.

Od leve proti desni: vodnica Šepa, tekmovalke Djordjevićeva, Pustiškova, Rupnikova, Keržanova, Verščeta, Radiivojevićeva, Hribarjeva, Rajkovićeva in Gorupenkova.

na slično pastirsko igro, s katero smo se v mladih letih kratkočasili na paši, ko smo »svinjko bili«. Stopiva še na teniški igriščici (13), ležeča na skrajni desni. Tu občudujeva spretnost igralcev, ki igrajo košarko (basket-ball). Žoga šviga sem ter tja, dokler ne zadene cilja — to je mreža v obliki košare.

Dospela sva do državne akademije za telesno vzgojo, kjer so nameščene najmodernejše higijenske in zdravniške naprave. Prijazni nemški vodnik naju povede v palačo nemškega športa (14), kjer je sedež uprave in vodstva. V dvorani za igre (15) prisostvujeva tekmi v mečevanju. Zelo nama ugaja rimska plavalna dvorana (16). V šoli za športne vaditelje (17) poslušava športna predavanja. Krasna je učilnica-predavalnica za 1200 slušateljev. Redni pouk na tej šoli traja 1 leto. Pogoji za sprejem niso lahki. Tu študirajo diplomirani filozofi-športniki, absolventi univerze z večletno prakso na polju telesne vzgoje. Po dovršenem izpitu bodo nastavljeni na univerzah, kjer bodo vodili pouk o telesni vzgoji. Končno nama vodnik pokaže še stanovanja (18) za gojence nemške državne športne akademije.

Hitimo dalje! Vodnik naju med potjo izprašuje o jugoslovanskem športu. Govoriva o planiški skakalnici in o vrlem smučarju Smoleju, medtem ko o letnem športu nimava kaj reči, ker nismo tu dosegli še pomembnih olimpijskih uspehov. Na tistem pa gojiva zadnjo nado na nastop naših telovadcev, zakaj na poti smo k temu nastopu. Mimogrede si ogledamo prostore za trening (19). Tu je vse živo: športniki vadijo tek, skok, nogomet, hokej, odbojko in tako dalje. Na igriščih išče razvedrila mladina, ki veselo raja po zeleni trati. Levo od vežbališča pa so ženski športni prostori (20), vežbališča in stanovanja za slušateljice državne športne akademije, zakaj Nemci posvečajo mnogo pozornosti tudi športni vzgoji nemškega naraščaja.

Kakor da iščemo naših športnih uspehov, smo končno dospeli v levi kot športnega polja, na Ekartovo letno gledališče (21), kjer se sicer vrše na prostem veliki koncerti in igre, za časa olimpijade pa telovadne tekme. Na vrsti je orodna telovadba. Jugoslovan Štukelj si je kot zmagovalec na krogih pravkar priboril drugo mesto ter srebrno kolajno.

LEO ŠTUKELJ

član Sokola Maribor matica, ki si je na berlinski olimpijadi priboril srebrno kolajno.

Radostno nam poskoči srce, ko zavihra na drogu jugoslovanska zastava. Na tujem človek še bolj vzljubi domovino, ki zaenkrat ne more še tako uspešno proslaviti svojega imena na olimpijadi, ker nima še na razpolago dovolj tekmovalcev, ki bi bili kos velikim športnim olimpijskim nalogam. No, pa se bomo na prihodnjih olimpijadah bolje odrezali. Ko dorastete vi, bodo tudi pri nas športne razmere bolj urejene. Takrat bomo poslali nov športni rod na olimpijade. To bomo dosegli s pravilno in sistematično telesno vzgojo.

Ugasnil je olimpijski ogenj. Čez štiri leta ga bodo zopet prižgali na Japonskem. Udeležba Evropejcev bo tam seveda razmeroma nizka, radi prevelikih stroškov, ki so v zvezi s tako dolgim potovanjem. Armada športnikov bo do prihodnjih olimpijad močno narasla, a za nastop na olimpijskih tekmah bodo zopet odbrani izmed odličnih le najboljši tekmovalci. Kaj pa ostali športniki? Naj vas to ne vznemirja. Gojite šport radi zdravja!

ZAVRL ALBIN:

KNEZ LAZAR IN ŽUPAN IVAN ALTOMANOVIĆ

o usodnem srbskem porazu pri Marici l. 1371. so Turki počasi, a nevzdržno prodirali v notranjost Balkanskega polotoka in z vsakim dnem silneje ogrožali samostojnost razcepljene Srbije. Toda niti ta najhujša nevarnost ni mogla preprečiti ali vsaj ublažiti nasprotstev in škodljivega tekmovanja med srbskimi knezi, o čemer naj priča naslednja slika.

Župan Ivan Altomanović, gospodar goratih pokrajin med Kotorjem in Rudnikom, je bil sila podjeten, a tudi nemiren knez. Z neprestanimi podvigi je iz dneva v dan nadlegoval vse svoje sosede. S knezom Lazarjem, kateremu je bil iztrgal rudarsko mesto Rudnik, je bil brez prestanka v sporu. Redno se ponavljajoči vpadi čez mejo so Lazarja končno prisilili, da je skušal na miren način doseči poravnavo vseh nasprotstev. On je menda edini uvidel, da se bliža dan obračuna in odločitve s Turki.

Zato je hotel — četudi z žrtvami — ustvariti edinstvo srbskih vladarjev.

Storjenemu sklepu je sledilo takoj tudi dejanje. Napotil je k Altomanoviću odposlanca s predlogom, da se dogovorita za sestanek, kjer naj bi se rešila vsa sporna vprašanja. Proti pričakovanju je Altomanović predlog takoj sprejel in določil kot kraj sestanka neko samotno sedlo v gozdnatem obmejnem gorovju. Vsak izmed nasprotnikov sme privedi kot priče s seboj pet spremljevalcev, vendar morajo biti vsi neoboroženi. Ko je knez Lazar začul te pogoje, se je sicer nemalo začudil, vendar je nanje pristal, zanašajoč se na nasprotnikovo poštenost.

Bila je huda zima; z visokim snegom je pritisnil oster mraz. Napočil je dogovorjeni dan. Lazar je odjezdil z večjim spremstvom proti kraju sestanka. Na večer so dospeli vsi prezeblji do samotne pastirske staje ob vznožju gorovja. Konji so bili trudni in upehani, saj so morali vso pot gaziti sneg do kolen — in to v že itak težko prehodnem ozemlju. Ker je bilo pričakovati napada volkov, ki so že pričeli zavijati gori v temnem gozdu, so potegnili živali za ograjo v zaklon za živino, jih dobro odrgnili in nakrmili. Pred morebitno nevarnostjo je ostalo za stražo nekaj hudih psov. Knez se je s spremstvom umaknil v kočo, kjer je kmalu zaplapolal ogenj. Prijetna toplota in obilen prigrizek sta otajala premrle ude, kozarci vina pa razvezali jezike. Toda trudnost je zahtevala svoje in ljudje so drug za drugim plegli po trdih tleh in zaspali.

Napočilo je megleno jutro. Lazar je pustil četo v koči, za spremstvo si je izbral le svojega zvestega slugo in še štiri plemiče — zanesljive može. Vsi so odložili orožje in v znamenje popolne zaupljivosti tudi oklepe. Neoboroženi in nezaščiteni so zasedli konje, ki so jih, trudoma gazeči čimdalje višji sneg, polagoma odnesli proti sedlu.

Preostali so se zbrali pred kočo in zrlji za odhajajočimi. S pogledi so jih spremljali, ko so se počasi vzpenjali po zasneženi senožeti, dokler niso izginili v gozdu, ki je pokrival vse gorovje. V njih srcih pa so vstajale zle slutnje.

Zasneženo sedlo.

Konji so težko sopeč utirali pot skozi podrast gozdnega obronka, dokler niso prispeli med mogočna debela starodavnih gozdnih velikanov, kjer je bilo dokaj manj snega. Beli oblaki ivja so se usipali na ljudi in živali. Polagoma je postala pot položnejša, bližali so se slemenu. Povsod so se videli sledovi volkov, ki so ponoči preganjali plen.

Nenadoma se je prvi jezdec zdrznil in sunkoma ustavil konja. V novo

zapadlem snegu sta se razločno videli dve konjski sledi: prva je v koraku vodila semkaj, druga pa v skoku zopet nazaj. To se jim je zdelo sumljivo, kajti miroljuben človek vendar ne bo pošiljal oglednika. Toda sum še ni dokaz in s težkim srcem je odšla četica dalje.

Kmalu jim je zaudarilo po dimu — bližali so se taborišču nasprotne stranke. Med drevjem so zagledali ogenj in ob njem Altomanovića s petimi spremljevalci; vsi so bili takisto neoboroženi. Jezdci so obstali, razjahali in pustili konje pod varstvom Lazarjevega sluga ter se bližali taborišču. Altomanović se je dvignil in za njim njegovo spremstvo; ali mrki obrazi niso obetali nič dobrega. Ko je stopil Lazar s svojimi ljudmi v njih krog, so se bliskoma sklonili, izvlekli v snegu skrito orožje in navalili na nasprotnike. Z zlobnim smehom je Altomanović zavihtel kopje in zadel Lazarja v prsi, da se je ta zgrudil v mehki sneg. Njegovi spremljevalci so se z golimi rokami vrgli na zahrbtnje napadalce in razvila se je ogorčena, a neenaka borba na življenje in smrt.

Ko je sluga videl, da je padel njegov gospodar, je skočil v sedlo in mu v skoku prihitel na pomoč. Toda Lazar ni bil mrtev; kopje je slučajno udarilo ob zlati križ, ki ga je nosil pod vratom. Silni udarec ga je le omamil. S slugovo pomočjo se je popel v sedlo in skokoma oddirjal, da prikljče pomoč iz doline. Napadaleci so opazili, da jim hoče glavna oseba pobeigniti. Z vsemi silami so skušali to preprečiti, ali neustrašeni Lazarjevi ljudje so jih pri tem ovirali, dokler ni knez izginil med drevjem. Prsi ob prsi ruvajoč se in ovirajoč nasprotnikove udarce so se polagoma umikali proti konjem, šinili drug za drugim v sedlo in oddirjali. Dva plemiča pa sta ostala smrtno zadeta na bojišču. Njuna kri je počasi rdečila sneg naokoli in klicala po maščevanju.

Knežje spremstvo je med tem nemirno postopalo po koči in po ogradi. Ponovno so že hoteli slediti svojemu gospodarju, toda vselej jih je zadržala njegova prepoved. Nenadoma so se oglasili doli iz gozda glasni klici. Zagledali so kneza, samega, na razpenjenem konju, z vihrajočimi lasmi. Takoj so zaslutili nevarnost. V hipu so bili na konjih in jadrno oddirjali navkreber proti gozdu. Kmalu so obkrožili Lazarja. Že njegova bleda lica so zgovorno pričala, kaj se je zgodilo. S kratkimi besedami je opisal dogodek. Brez oklevanja je četa zdirjala v gozd, da kaznuje nesramne izdajalce.

Altomanovićeve ljudi se po brezuspešnem zasledovanju napadencev vrnili k taborišču, zopet sedli na posekana debla okrog ognja in se krepčali z jedjo in žganjem. Tedaj so zadonela po gozdu konjska kopita. Zagledali so Lazarja na čelu močne, oborožene čete. Niti časa niso imeli, da bi pobrali odloženo orožje. Z velikimi skoki so se približali konjem, skočili v sedla in v brezglavem begu izginili izpred oči.

In kaj je bila posledica tega izdajalskega, zahrbtnega napada?

Knez Lazar je sklenil zvezo z banom Tvrtkom in ogrsko-poljskim kraljem Ludovikom I., kateremu je moral plačati za pomoč 10.000 funtov srebra. Ludovik mu je poslal 1000 sulicarjev.

Župan Altomanović je iskal pomoči pri Balšiću, toda zaman. Lazar in Tvrtko sta ga porazila, ujela in odvedla v Užice. Tu so ga oslepili in pomenišili. Nekaj let nato je umrl kot menih v nekem samostanu v Zeti.

To se je zgodilo komaj 15 let pred kosovsko bitko.

Ali se bomo mi česa naučili iz zgodovine?

MALI SLOVENEC — DOBROVOLJEC V DOBRUDŽI

SPOMIN NA KRVAVE DNEVE MED KOKARDŽO IN MEDŽIDIJO L. 1916.

Pred dvajsetimi leti je bila Evropa, pa tudi ostali deli sveta, v dimu požara, ki se je razvnel usodnega leta 1914. Srbija, nositeljica jugoslovanske ideje, je bila od l. 1915 po albanski Golgati v rokah neprijateljev. Srbi, Hrvatje in Slovenci, prepojeni z jugoslovansko mislijo, so vedeli, da bo treba postaviti svoje najdražje, lastno življenje na kocko in udariti nad sovraže.

To jesen poteče drugo desetletje, ko so se pričeli zbirati dobrovoljci-kladivarji današnje Jugoslavije in so ustanavljali legije, pripravljene na poslednji boj. Čete so naraščale in visoko nad njimi je zaplapolal prapor s pomembnim napisom: »Jugoslavija ali smrt!«

Letos so bile v Ljubljani, pa tudi po ostalih krajih Jugoslavije spominske svečanosti. Povsod so proslavljali one, ki so v najtežjih dneh naše zgodovine s pogledom, uprtim v sončno bodočnost, prijeli za puško in šli odpirat vrata v svobodno Jugoslavijo. Posebno prisrčne slovesnosti so zbrale ramo ob ramenu mnoge borce na samih krvavih tleh v Dobrudži, v Romuniji. Ob dobrovoljskih slovesnostih, ko so razvijali svoj prapor, je napisal slovenski pesnik Anton Debeltjak naslednji sonet:

»DOBROVOLJCEM OB DVAJSETLETNICI.«

Med bojnim truščem v grozi smo drhteli:

Kdo v tem pokolju nadoblast dobode?«

Pa šli s krvniki svoje smo svobode.

Drugače nismo mogli, nismo smeli.

Dobrudžani, vi lepše ste uspeli,

saj šli med tvorce boljše ste usode

prezirajoč nadloge in nezgode,

sovraga zmeli ste na črti celi.

Vaš ogenj bil je svet in svet vaš nápor.

Aleksandrova piramida.

Zato tem huje skle nas vaše zgube —
z nesmrtno slavo padli vsi junaki.
V spominu nanje ste razvili prapor
in nove da izzovete obljube:
Mladina z vami gre ob uri vsaki!

Doživljaji tisočev iz naših legij bi nam dali debele knjige. Saj je vsak izmed njih doživel na daljnih tleh dogodke, kakor si jih oni, ki ni videl krvavega plesa od blizu, le redko predstavlja. Mladim čitateljem »Razorov« je dal na razpolago svoje spomine jugoslovanski dobrovoljec iz Dobrudže. Srečno je prebrodil vse ovire, bil je priča ponižanja pa tudi Vstajenja. Evo nekaj odlomkov iz onih krvavih zgodovinskih časov.

AVSTRIJSKI VOJAKI — RUSKI UJETNIKI.

V početku l. 1915. sem odrinil v kasarno v Admont na gornje Štajersko. Oblekli so me, majhnega moža, v preveliko c. kr. uniformo in me naučili temeljnih vojaških umetnosti. V sivi avstrijski uniformi pa je tolklo zavedno jugoslovansko narodno srce. Najpreje so nas porinili na italijansko fronto, med vožnjo v živinskih vagonih pa smo pridušeno želeli smrt in pogin naši mačehovski državi. Spomlad naslednjega leta nas je zatekla na gališki fronti. Srce nam je burno utripalo, ko smo korakali proti ruskim postojankam in smo brundali v brado: »Slovan povsod brate ima«... Blizu Stanislavova nas je sprejel zviti ruski general in avstrijska armada je beležila več čet primanjkljaja. Postali smo ruski ujetniki. V Darnici so postala obširna taborišča naš novi dom. Tam sem imel smolo: ukradli so mi čevlje. Kmalu nato je bilo treba na pot v Kijev. Zamislite se v moj položaj in mojo sramoto, ko sem moral vso dolgo pot do Kijeva biti bos.

Junija v l. 1916. sta prišla k nam v taborišče dva odposlanca v uniformi srbskih oficirjev. Tisoč ujetnikov je stopilo v vrste in naša gosta sta v izbranih besedah opisala pomen svojega prihoda in nas povabila v vrste tistih, ki verujejo v zmago Slovanstva, pa seveda predvsem v bližnje rojstvo Jugoslavije.

DOBOVOLJCI V ZBOR!

Vabilo v dobrovoljsko legijo seveda ni bilo zaman. Tudi jaz sem izstopil iz ujetniške čete v dobrovoljsko legijo. Naše vrste so naraščale, od vseh strani smo prihajali v Odeso, ki je postala v juliju 1916. leta živahno jugoslovansko taborišče. Le kratko dobo smo vežbali, nato pa smo odrinili v Dobrudžo, kjer so se utaborili Bolgari in Turki.

Tistih avgustovih noči ne bom pozabil nikoli. V Odesi smo imeli krasne, sončne dneve in tople noči, tam v Dobrudži pa so nas pričakovali sovragi in — mraz. Mraz in sneg sredi avgusta! Že prvo noč so nam primrznile »porcije« — kovinaste jedilne skodele...

Pa nismo nič obupavali.

Naprej! — Junaško smo zasedli jarke, ves čas nas je pozdravljala sovražna artilerija. Zasedli smo zemljišče, ki je terjalo pred našim prihodom že stotine življenj.

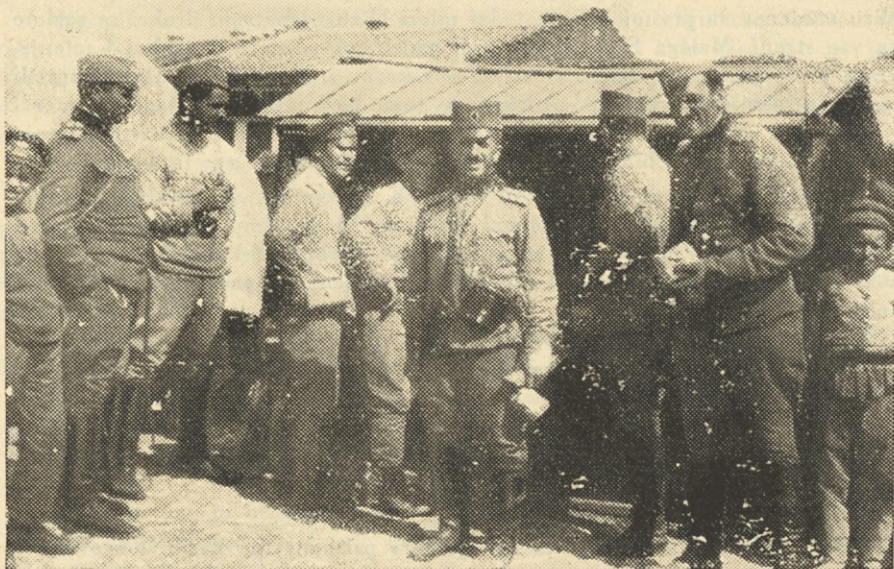
Bojišče je bilo preplavljeno z modrino romunskih vojaških uniform. Vsi ti nesrečniki so padli tudi za našo svobodo. Nekaj dni in noči smo zdržali pod silnim sovražnim bobnenjem, pa je prišlo povelje: »Naprej!«

JUNAŠKA SMRT DOBROVOLJCA UČITELJA BATIČA.

Krvavi ples so otvorili naši sosedje na desni. Enajst romunskih linij je nastopilo k napadu, pa so vsi popadali, kakor pokošeno zrelo žito.

Nato smo navalili mi, jugoslovanski legijonarji. Le kakih 500 korakov smo napredovali, pa nam je nadaljnjo pot ustavil živi zid bolgarskih sovražnikov. Tri dni in tri noči smo bili izpostavljeni križnemu ognju. Tri dni in tri noči nismo dobili niti grizljaja, niti kapljice tekočine. Tedaj sem spoznal, da je žeja hujša muka od lakote. Tri dni in tri noči nismo zatisnili očesa...

Hujšega izstrelka, kakor je mina, ni. Z minami streljajo le na kratko razdaljo in vedno tik pred jurišem. Prav v moji bližini je bil tiste dni enoletnik

Taborišče dobrovoljcev v Dobrudži.

učitelj Batič. Blizu nas je udarila mina — strahovit pok in enoletnik Batič je obstal — negiben... Negiben, mrtev. Priplazil sem se k njemu. Nobene rane ni bilo na njem, niti kapljice krvi ni bilo opaziti. Pa mladi mož je ležal tiho in spokojno, žrtev usodnega zračnega pritiska, ki ga je povzročila mina.

Ta nevzdržni pozdrav sovražnih minerjev je trajal še do srede noči. Povelje k umiku na pripravnejše postojanke nas je rešilo peklenske planote, kjer smo pustili Batiča in še mnogo drugih nepokopanih mrtvih junakov.

Kasneje so prišli ojačit bolgarske in turške vojske še Nemci s slovitim poveljnikom Mackensenom. Navalu smo se zoperstavljali kakor ljuti. Primanjkovalo nam je že municije za puške. V tistem me pokliče komandir: »Hajde, mali Slovenec, po municijo!«

MALI SLOVENEK PRINESE MUNICIJO IN REŠI ČETO.

Zmotal sem šotorno krilo in se odpravil do skladišča, dober kilometer za našimi jarki. Vsa pot je bila gola, brez vsakih zaklonov. Stekel sem kakih deset korakov, nato padel in mirno obležal, okrog mene pa so tedaj pri-

žvižgale krogle. Ta igra se je ponavljala vso pot do skladišča. Tam so mi nabasali patronov in igra s tekanjem, padanjem in žvižganjem bolgarskih patronov okrog glave malega Slovenca se je ponavljala vse dotlej, da sem brez vsake nezgode privlekel smrtonosno zrnje v našo postojanko.

Oni dan, ko so neprijatelji sipali peklenški ogenj na naše dobrovoljce, pa je dobil rane tudi naš pripovedovalec. Tako-le je bilo usodnega dne: Sovražni topovi so bruhali smrt in v jarku je bilo že več ranjencev. Primanjkovalo je vode za prvo pomoč. Ko je prestrelilo soseda in mu je bilo treba hladilnega obkladka, zakliče komandir: »Ajde, mali Slovenac, po vode!«

Naš dobrovoljec vzame posodje in se plazi, skače in išče zaklonov na nevarni poti, ki jo neprijatelj ves čas obstreljuje. Naš vodonoša je bil že blizu studenca za prvimi črtami, tedaj udari blizu granata in drobci se razlete na vse strani. Malega Slovenca je tudi zadel kos granate pa nekaj kamenja, ki ga je dvignil razstrelek. Ranjen in ves krvav se je zvalil na tla. Odpravili so ga na bližnje obvezališče, ugotovili so težje poškodbe in ranjenec je moral v bolnišnico. Vračal se je kot pohabljenec v Odeso, odkoder je nastopil svojo pot. Najhuje mu je bilo, ker je pustil na bojišču svoje zveste tovariše.

V Dobrudži pa so divjali boji še dalje. Sovražnik je navalil s svežimi četami, a naši niso dobili ojačenj. Tako je združenemu naporu Bolgarov, Turkov in Nemcev uspelo, da so napredovali. Dobrovoljska divizija pa se je morala umakniti iz Dobrudže. Na stotine življenj je padlo na dobrudžkih holmcih...

Zaman?

Ne!

ALEKSANDROVA PIRAMIDA — POSLEDNJI DOM PADLIH JUNAKOV V DOBRUDŽI.

Pravica vedno zmaga in končno je bilo prizadevanje naših dobrovoljcev kronano z uspehom. Njih geslo: Jugoslavija! je zmagalo. Stotine življenj so izgubili iz svojih vrst, končno pa je izšlo svobodno jugoslovansko sonce — in zdaj po dvajsetih letih, ki nas ločijo od onih krvavih dni, se klanjamo padlim junakom v svobodni Jugoslaviji.

Dobrovoljcem pa uhajajo misli v one čase težkega leta 1916. na romunske poljane okrog Medžidije in Kokardžije, kjer so bili dobrovoljci najbolj ljute boje.

Večja skupina dobrovoljcev je krenila koncem letošnjega septembra v Dobrudžo in se je poklonila junakom, ki spe svoj večni sen na tamkajšnjih ravninah. Velike svečanosti so bile prirejene tiste dni v potrdilo, da vezi, ki so jih spletli težki dnevi, ne bodo zrahljane, ne pozabljene. Razen jugoslovanskih dobrovoljcev so se udeležili spominskih svečanosti tudi romunski in češko-slovaški dobrovoljci.

Nad nekdanjim bojiščem se dviga danes spominska piramida. V njej so našli poslednje počivališče pri Medžidiji padli borci. Kakih tisoč junakov spi tam poslednji sen, in piramida, ki jo je postavil ob desetletnici bojev v Dobrudži viteški kralj Aleksander, bo pričala še poznim rodovom, da je Jugoslavija zgrajena iz kosti njenih najboljših sinov.

Večna slava junakom iz Dobrudže!

VI HAR

PO SHAKESPEAREJU IN LAMBU — P. KUNAVER.

(Konec.)

Nenadoma pa je pred seboj ugledal Prospera in Mirando, ki še nikdar ni videla drugega človeka. Zato je vprašala svojega očeta:

»O oče, to je gotovo duh! Za Boga, kako se ozira! Oče, veruj mi, to je krasno bitje; toda duh je vendarle.«

»Ne, otrok; je in spi in čuti, kakor čutimo mi. Ta mladenič, ki ga vidiš pred seboj, je bil tudi v ladji. Žalost ga je nekoliko izpremenila, sicer bi ti gotovo še bolj ugajal. Izgubil je svoje tovariše in sedaj jih išče po otoku.«

Mirandi pa, ki je mislila, da imajo vsi možje tako nagubane obraze in take sive brade kakor njen oče, je bil lepi, mladi princ zelo všeč. Ko pa je Ferdinand, ki so ga skrivnostni glasovi privabili semkaj in ki je bil prepričan, da je na začaranem otoku, kjer se gode čudne reči, zagledal Mirando, jo je nagovoril:

»Prekrasno čudo, ali si ti deklica ali ne?«

Toda Miranda ga je poučila, da nima opraviti s kako boginjo, ampak s pravo deklico. Ko je Prospero spoznal, kako zelo je njegova hčerka všeč princu, ga je hotel preizkusiti. Približal se mu je in ga osorno nagovoril. Očital mu je, da je prišel na otok kot ogleduh, ki hoče vzeti deželo pravemu gospodarju. Ukazal mu je:

»Pojdi z menoj. Vrat in noge ti bom skupaj zvezal. Pil boš morsko vodo in potočne školjke, uvele korenine ter želodove lupine boš jedel.«

Ponosni princ se je z mečem v roki hotel upreti tako poniževalnemu ravnanju, toda zaman; Prospero je dvignil svojo čarobno palico in kljub vročim prošnjam Mirande je začaral Ferdinanda, da se ni mogel ganiti z mesta.

Miranda mu je očitala: »Oče, zakaj si tako neusmiljen? Usmili se ga! Jaz bom porok zanj. To je šele drugi mož, ki sem ga v življenju videla, in meni se ne zdi nevaren!«

Oče pa ji je ukazal: »Tiho! Če boš izpregovorila le še eno besedo, te bom okaral, deklica! Kako moreš zagovarjati goljufa! Ali misliš, da ni drugih boljših mož, ker si videla samo njega in Kalibana? Povem ti, ti nespametno dekle, da večina drugih mož tako prekaša njega kakor on Kalibana.« Toda to je rekel le zato, da bi preizkusil zvestobo svoje hčerke, ki mu je takole odgovorila:

»V ponižnosti je volilo moje srce in nisem častihlepna, da bi videla še lepšega moža.«

Prospero je nato ukazal Ferdinandu, naj mu sledi, kajti princ je bil začaran in brez moči in brez lastne volje. Šel je za Prosperom in oziral se je za Mirando, kolikor dolgo je mogel. Ko pa je za Prosperom vstopil v jamo, je rekel: »Vse moje moči so povezane, kakor da bi sanjal. Toda vse izgube, vse trpljenje in tudi grožnje tega moža bodo odtehtane, če bom vsaj enkrat na dan mogel videti iz svoje ječe ono deklico.«

Toda Ferdinand ni dolgo ostal v ječi. Prospero mu je ukazal, naj zloži v skladovnico nekatere težke hlode, sam pa je navidezno odšel v svojo delavnico. V resnici pa je skrivoma opazoval, kako bo mladi princ prenesel tudi to preizkušnjo. Kraljevič tako težkega dela ni bil vajen in je malone umiral pod težkimi hlodi. Do smrti utrujenega je našla Miranda in smilil se ji je lepi

mladenič. Rekla mu je, da oče najmanj tri ure ne bo prišel iz jame in naj se počije. Toda Ferdinand je odklonil in rekel, da mora dovršiti delo še pred počitkom.

Miranda pa ni odnehala in rekla mu je: »Če se boš vsedel, bom jaz medtem zate nosila hlode.« A tudi tega ni hotel sprejeti vztrajni princ, ki je vprašal deklico za njeno ime. Povedal ji je, da je dedič neapeljskega kraljestva, ki bo nekoč njegovo, in za svojo družico si je izbral njo, Mirando. Skriti Prospero se je nasmehnil; to je ravno hotel in želel. Malo nato je sam pristopil in rekel:

»Vse sem slišal in odobrujem. Tebe, Ferdinand, sem trdo preizkušal, toda bogato te bom poplačal in dal ti bom svojo hčerko za soprogo. Vse prestano trpljenje so bile le preizkušnje tvoje zvestobe, a vse si dobro prestal. Vzemi mojo hčerko, ki si je vreden in ki je deklica, vzvišena nad vsako hvalo.«

Nato je Prospero zapustil mladega princa in Mirando in odšel po drugih opravilih. Takoj je poklical Ariela, ki se je nemudoma pojavil pred svojim gospodarjem, kateremu je poročal, kaj je storil s Prosperovim bratom in neapeljskim kraljem. Povedal mu je, da sta se malone onesvestila zaradi čudovitih reči, ki jih je dal slišati in videti. Utrujenima od potovanja po otoku in sestradanima zaradi pomanjkanja hrane je nenadoma predložil okusnih jedi, a ravno v trenutku, ko sta hotela seči po jedi, se jima je prikazal v obliki požrešne pošasti harpije s krili — in pojeden je izginila. Nato pa je na njihovo skrajnje presenečenje začela ta navidezna harpija govoriti, spominjajoč jih na kruto izgnanje Prospera iz njegove vojvodine in na neusmiljeno izročitev njega in njegove nedorasle hčerke smrti na morju, zaradi česar morata trpeti ta strah.

Neapeljski kralj in hudobni Prosperov brat Antonijo sta sedaj bridko obžalovala krivice, ki sta jih storila Prosperu. Ariel je zagotavljal svojega gospodarja, da je to kesanje resnično in odkritosrčno in da ju celo on kot duh obžaluje.

»Potem pa ju privedi semkaj, Ariel,« je rekel Prospero; »če se celo tebi, ki si le duh, smilita v svoji nesreči, kaj se ne bi meni, ki sem človek kakor sta ona dva! Hitro ju privedi, moj sladki Ariel!«

Ariel se je kmalu vrnil s kraljem, Antonijem in starim Gonzalom. Sledili so divji glasbi, ki jo je neviden povzročal v zraku in jih tako zvalil v bližino svojega gospodarja. Stari Gonzalo je bil oni dvorjan, ki je nekoč skrivoma založil čoln s knjigami in živili, ko je zlobni brat pustil Prospera in Mirando v malem čolnu na odprtem morju, da bi poginila.

Antonio je solznih oči in z besedami polnimi obžalovanja in resničnega kesanja prosil brata, naj mu odpusti. Pa tudi kralj je globoko obžaloval, da je pomagal Antoniju vreči brata s prestola. Rad jima je Prospero odpustil, in ko sta mu obljubila, da ga bosta privedla nazaj v njegovo vojvodino, je Prospero rekel neapeljskemu kralju:

»Za tebe pa imam tu še posebno darilo.«

Odprl je duri, skozi katere je kralj ugledal svojega sina Ferdinanda, ki je igral šah z Mirando.

Nepopisno je bilo veselje očeta in sina ob tem nenadnem svidenju; saj sta drug o drugem mislila, da sta utonila.

»O, kakšno čudo!« je vzkliknila Miranda, ko je zagledala može. »Kakšna plemenita bitja so to! Res, hrabra mora biti dežela, kjer žive taki ljudje!«

Toda tudi neapeljski kralj ni bil manj očaran nad lepoto Mirande. Vpra-

šal je: »Kdo pa je ta deklica? Zdi se mi boginja, ki nas je ločila, pa zopet združila.«

»Ne, moj gospod,« mu je smeje se odgovoril Ferdinand, ko je spoznal, da se je njegov oče ravno tako zmotil kakor on, ko je prvič ugledal Mirando. »Tudi ona je umrjoče bitje. Toda Previdnost jo je namenila meni. Izvolil sem si jo za življenjsko družico, ne da bi te vprašal, oče, za dovoljenje, ker nisem vedel, da še živiš. Ona je Prosperova hčerka, ki je znameniti milanski vojvoda in o katerega slavi sem toliko slišal, a ga do danes nisem videl. Po njem sem na novo oživel; meni je postal drugi oče, ker mi je dal to drago deklico.«

»Torej moram tudi jaz postati njen oče,« je rekel kralj. »Toda oj! Kako čudno se glasi, da moram prositi svojega otroka odpuščanja!«

»Ne govorimo več o tem!« je pristavil naglo Prospero. »Ne obujajmo spominov na minule težave, ko so se tako srečno končale.« Tedaj je Prospero objel svojega brata in zagotovil mu je, da mu vse odpušča. Modra, nad vsem vladajoča Previdnost je dovolila, da je bil pregnan iz svoje vojvodine milanske.

Ljubeznjive besede, ki jih je izgovoril Prospero, da bi potolažil svojega brata, so vzbudile v Antoniju toliko sramu in kesanja, da je prišel jokati in ni mogel ničesar odgovoriti. Pa tudi stari pravični Gonzalo je imel solze v očeh, ko je videl spravo in klical je blagoslov z nebes na mladi par.

Končno jim je Prospero povedal veselo novico, da je njihova ladja varno zasidrana v zalivu in da so njihovi mornarji vsi na krovu, kamor bo prišel naslednje jutro tudi sam, da jih s hčerko spremi v domovino. »V tem pa,« je pristavil, »se morate zadovoljiti s takimi živili, kakršne vam more nuditi moja uborna podzemskaja jama. Za zabavo pa vam bom zvečer pripovedoval povest svojega življenja od trenutka, ko sem se izkrcal na tem samotnem otoku.«

Predno je Prospero zapustil otok, je popolnoma oprostil Ariela. Ta mali živahni duh se je silno razveselil svobode. Dasi je bil svojemu gospodarju zvest služabnik, je vendar vedno hrepenel po popolni prostosti, da bi svobodno potoval po zraku kakor ptič med zelenim drevjem, med sladkim sadjem in med prijetno dišečimi cvetovi.

»Moj dični Ariel,« je rekel še Prospero, »zelo te bom pogrešal, toda svoboden boš.«

»Hvala ti, gospodar!« se je zahvalil Ariel. »Toda dovoli mi, da bom pomagal še vaši ladji z ugodnimi vetrovi proti domu, predno se bomo poslovili; potem pa, moj gospodar, kako veselo bom živel, ko bom svoboden!« in zapel si je veselo pesmico:

»Kjer srkajo čebele, bom srkal jaz;
v šmarnicah si bom postiljal;
poslušal bom, kjer sove se glase,
na krilih netopirjevih
me neslo bo za poletjem.
Veselo, veselo, veselo,
med cvetjem se bode živelo.«

Prospero je nato globoko zagrebel čarovne knjige in bajalico, ker nikdar več ni hotel tega rabiti. Ko je tako premagal svoje sovražnike in se spravil s svojim bratom in neapeljskim kraljem, se je s pomočjo dobrotnega duha Ariela odpeljal po morju najprej v Neapelj, kjer so slovesno praznovali poroko Ferdinanda z Mirando, nato pa se je vrnil v svojo vojvodino milansko, kjer je srečno in modro vladal do smrti.

Dr. JOŽA HERFORT:

TU SPE . . .

Niš, srce stare Srbije. Kamenita kaldrma, kamene debelo kot otročje glave. »Piac«, na njej koljejo v semanjih dneh jagnjeta sredi ceste, jih ročno odero, meso na raženj, kožo v stroj za toplo »bundo«, ki je najmrzlejša košava ne prepaha. Fina, ne, najfinejša turška kava cel dinar, kot pravi nišlija dva stoparca (stoparac je poldinarski novčič). Zjutraj so vse ceste polne oslov, ki tovorijo v »varoš« mleko, ki je cel dinar dražje od vina. Vino dva, mleko tri dinarje za — kilogram. Vse tekočine prodajajo na kilograme, vendar je kilogram vedno enak litru . . .

*Tudi ti, ki tukaj spé,
so junaki Vidovega dné.*

Za uvod naj bi to bilo, za uvod tebi, mladina, za uvod je bilo meni, ko sem dopotoval v veliki Niš.

Tedaj je pela košava svojo mrzlo pesem in medla fin, droben sneg, da so ti ga bile oči polne, košava pa je rezala do kosti.

Zbudil se je jug in tedaj, v onih nočeh sem stal na straži. Jug se je zbudil, po mlačnem ozračju so zaplahutale peroti ptic selilk in mi s svojimi tožnimi klici prinesle hrepenenje po domu, po ljubih, ki so doma ostali, ki so me pustili samega na pot. Zajokal je v onih nočeh čuk na grobeh junakov, jokaj je, ker se mu ni odzvala družica, sam sem tožen stal na straži kraj grobov junakov.

Niš, ti žalostno mesto, ki kriješ toliko grobov junakov, onih, ki so rosili s svojo srčno krvjo tvoja tla, da so vzniknili temelji Jugoslavije, svobodne zemlje!

Brez letnic hiti spomin iz dobe v dobo preko grobov, ki brez razlike na čas krijejo junake, da mirno spe.

Niš, ti mesto Čele kule, ti mesto dvorca mrtvaških lobanj! Komaj viden spomenik stoji pod raztegnjenim Matejevcem — spomenik onim, ki so dali svoje glave za stolp mrtvaških lobanj.

Tam pod onimi peščenimi plazovi pod lepo vasjo Matejevac so padali Srbi pod turškimi krogli, tam so mrtvim posekali glave, jih naložili na vozove in peljali v nižino kraj Niša in jih vzdali v stolp. Pobožne žene so skrivaj luščile lobanje in jih zakopavale v posvečeni zemlji, potem so Turki stolp stražili, Srbi pa so ga kasneje obzidali, tako, da stoji stolp mrtvaških glav danes v lični kapelici, skozi njena stekla pa še gleda s svojimi votlimi očmi četvero lobanj. Še vidiš vdolbine v malti, kjer je tičala glava, še vidiš, kje je bil nos, kje so bile oči.

Vse je mrtvo tiho, le čuk joka na stolpu smrti. Komaj petdeset korakov dalje je preprosta kamnita piramida z napisom, ki pričinja:

»Tudi Vam...« spomin na junake, ki so v svetovni vojni padli, je to. Oboje je na vrtu niške vojne bolnišnice.

Komaj dva — tristo metrov izza bolnice je ogromno vojno pokopališče. Stotine, da, tisoči ponižnih križev so tu.

Oholo stoji kvader iz betona — Avstro Ogrska svojim junakom! Obdali so se Angleži z zidovjem in so še po smrti nepristopni, pa vendar vse, prav vse krije ista zemlja.

Križi, sami križi, dolge vrste križev, nad njimi večni mir, le veter včasih pojoka za pokojnimi.

Za lepo Niško banjo je velika vas Jelašnica, Jelašniška soteska (klisura) za njo.

»Bog daj srečo!« me pozdravi kmetič, si otare znojno čelo in prične svojo povest, potem, ko si je izprosil cigareto.

»Tam, glej, je Suva planina, še vsa v snegu, tu je moj dom. Za Suvo planino je Pirov in tam preko Bolgar!«

»Si bil v vojski?«

»Da, zakaj sploh vprašaš! Najprej smo se prijeli s Turki. Ko sem prišel domov, se mi je rodil prvi sin. Potem se je dvignil zemlje lačni Bolgar, pa smo šli in mu pokazali, kje je njegova meja. Vrnili smo se domov, preoral njive in dobili drugega sina. Potem je prišel Švaba in klal naše ljudi.

Ozri se preko bolnišnice, tam leži Matejevec. Tam so lepe vasi, malim mestom podobne. Pa so izumrle. Vse je poklal Švaba. Može, žene, starce, deco. O, tedaj je bilo grozno. Pri nas so vse poklali. Žene in dekleta onečastili in potem živinsko ubili. Nižje po Srbiji so spet vse pobesili. Da, pri nas so samo klali.«

Njegov pogled je postal žalosten in komaj slišno je dejal: »Ni bila dovolj ena Čele kula za naše osvobojenje. Sahat kula bi bila lahko iz glav otrok in otrok onih, ki so ostali živi tedaj, ko so Turki gradili Čele kulo!«

Zamislila sva se oba. Čez hip se je obrnil k meni, me živo pogledal in dejal:

»Sedaj smo svobodni, pa čeprav mi je žena umrla in mi je Švaba poklal sinova. Da veš, tudi meni ju je poklal!« Nemo se je obrnil in odšel, stara rana se je nanovo odprla, nanovo zakrvavela in zbolela...

Čez noč je prišla pomlad, so prišli na Nišavo regeljci, one lepe male divje race, ki zimujejo na Formozi in okoliških otočjih, čez noč so prišle sloke, ki pridejo k nam šele o Veliki noči, čez noč sem bil premeščen.

Iz Srbije v Črno goro — lep skok!

Kot južna ptica sem posedal ob bregovih zapadne Morave pri Čacku, gledal spomenik v živopisanih barvah, spomenik hrabremu vojaku. Objokuje ga mati in mati mu je postavila oni spomenik, prav kot pri nas, ko čitaš na križu ob potu in čitaš:

»Potnik, tu postoj in moli ...«

Po dolini peneče se Morave. Na strmi steni napis: »Tu so se borili...« in zaključek:

»Večno bo pela Morava slavo srbskemu orožju...«

Iz plodnih južnosrbskih ravnin na kameniti goli kras. Iz vrvenja mesta v tišino, gluho, mrtvo tišino kamenja in skal pod strmi Lovčen.

Tam pod Lovčenom je zadnja postaja tega križevega pota, ki sem ga prehodil jaz, zadnja postaja krvavega križevega pota našega naroda.

»Vrh timora orao gnezdo vije,
jer slobode u ravnici nije...«

V deželo Mažuraničevega Novice, v deželo Smail Age Čengijića sem prišel...

Pa, tu ni križev, tu ni spomenikov, tu je goli kamen, tu je smrtna tišina in asketska samota. Globoko doli šumi modri Jadran, tam za obzorjem je Italija. Onkraj brd leži Boka Kotorska, vsa obdana od kamenite pušče in trdnjav. Med Jadranom in Boko pa leži vas Grabovac in nad njim kot orel ždi trdnjava.

Lajali so avstrijski topovi in ragljale mrtvaške raglje, pa hrabri Črnogorec je dejal:

»Jutri bomo zajtrkovali na Grabovcu.«

Drugo jutro so na Črnogorcih zajtrkovali črni vrani, trdnjava pa je bila še avstrijska.

Tudi ta je padla, padlo pa je tudi mnogo, premnogo hrabrih sinov kršne Črne gore izpod mogočnega Lovčena.

Zdaj ni križa niti spomenika, niti borne hiše, kjer so bile poprej vasi. Črnogorci spe tam, kjer so padli in kjer so njih osteklenele oči obtoževale in klicale maščevanje nad sovražnika, nad tlačitelja domovine.

Pod Grabovcem v morju leži za večno pokopana podmornica, je italijanska ali pa je nemška, vseeno, tam leži in v njej spe oni, ki jih je pokopalo Jadransko morje.

Kot film gre vse mimo naju, vse s strašno naglico, da nimaš časa pomisliti na letnico in se vprašati kdaj?

Iztrgal sem ti par listov iz starega dnevnika, par listov, ki so bili rdeče obrobjeni in črno zaznamovani, par listov sem ti dal iz dnevnika mojih preteklih dni, da boš jasneje gledal v bodočnost.

Spomini tistih mojih dni so, ko mi je črn krokar zakril oči in srce s svojo temno perotjo in ko sem na sam Vidov dan pod skromno risbo Čele kule zapisal:

Tudi ti, ki tukaj spé,
so junaki Vidovega dne!

PAVEL KUNAYER:

V GOSTILNI „POD SMREKCO“

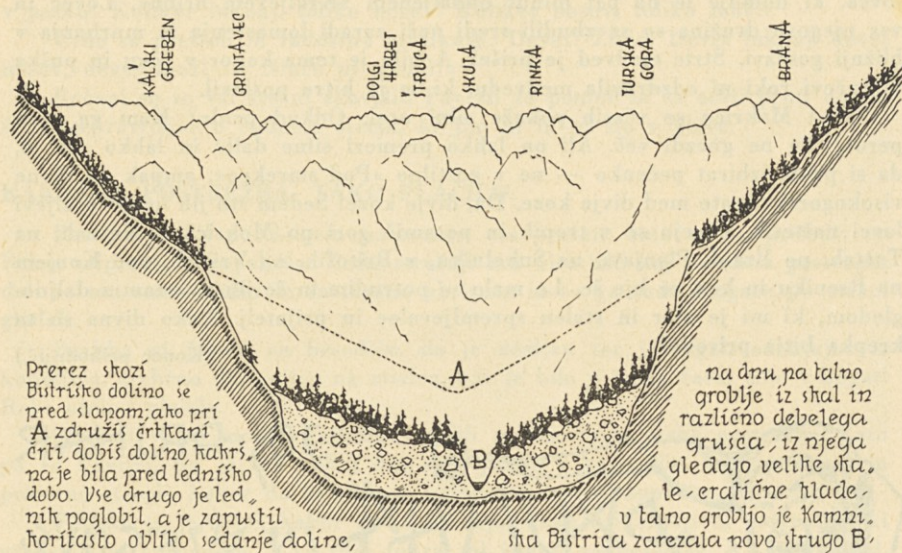
Kmalu potem, ko smo vam razdelili izpričevala in ste odšli domov, sem tudi jaz zaprl pisarno in s polnimi nahrbtniki in kovčegi in kotli in lonci in drugo ropotijo sem se odpeljal proti Kamniškim planinam. Medtem ko se je moja družina odpeljala z avtomobilom dalje, sem jaz na kolesu sopihal navzgor ob šumeči Bistrici globlje in globlje v gore, dokler nisem sredi gozda ob poti zagledal naše prtljage.

Tako? Tu ob cesti in kar pod drevjem? O ne! Najpreje sem pograbil svojega železnega konja za ušesa in vlekel sem ga in potiskal skozi gozd še nekaj minut. Pa se je posvetilo v gozdnem mraku in na sončni jasi, obdani

od treh strani s temnim gozdom, se je pojavila tiha, mala, lesena koča. Naš dom za mnogo dni.

Gostilna »Pod smreko«? Nismo prišli, da bi med štirimi stenami preživel č čas v osrčju prekrasnih planin. Le spimo — pet nas je, od teh dva prav majčkena — v koči. Celó kuhinjo smo prestavili ven, to se pravi iz skal smo si zgradili ognjišče za kotle in lonce; tu uživamo planinski zrak ter pogled na gorske strmine. Studenček, potoček in Kamniška Bistrica skrbе, da nismo žejni. A ob kuhinji stoje stoletne smreke. Velikanke so, resne, ne morem se jih nagledati.

Res, to je gostilna »Pod smrekco«, gosti smo mi in božji mir vlada tu. Le doli v globini, tik za jaso, kamor propadajo porastla skalna pobočja, šumi Bistrica. Čista je in letos zelo polna, ker mnogo še je snega na gorah. A po nevihtah je strašna. Ne skali se — le besna hiti po ozki, globoki strugi z naglico, ki se ji ne more nič ustaviti.

Tihe gore gledajo doli na nas drobne ljudi tu na robu silnega gozda. Najbližja nam je Mokrica. Vsa čast njenemu imenu. Kadar se nanjo, ki s svojimi 2000 m spada k manjšim goram, obesijo sive megle, se kar pripravi na dež. Zjutraj pa je neizrečeno lepa! Sonce ji obseva strme, svetlozelene trate in skalne stene, prodove in zadnje drevesne junake — viharne — ki se upajo v one višave. Le popoldne nam njeni lepi vrhovi prezgodaj zakrijejo nagibajoče se sonce.

Našo dolino zaključujejo gore, ki so po lepoti pač med prvimi v Jugoslaviji, in poznavalci vseh Alp od začetka ob Genovskem zalivu, pa do konca ob Panonskem nižavju, trde, da jih lahko prištevamo k najlepšemu, kar je na zemlji. In te gore so Grintavec, kraljica Skuta in Brana z neštetimi manjšimi vrhovi in robovi in grebeni in sedli in škrbinami in čudovito razčlenjenimi pobočji. Kakor valovi razburkanega morja se popenjajo zadnji ostanki temnih gozdov gori po strminah — a v skrajne višave ne morejo. Bolj in bolj gole postajajo strmine. Strme stene reže nasproti — tam kjer bi morali biti gozdovi — še zadnje zelene trate — in še malo, pa beli, mrtvi prodovi. Ble-

steči snegovi počivajo povsod v žlebovih in kotanjah in vse kaže, da bodo letos pričakali novega snega, ki bo že v zgodnji jeseni pobelil vrhove.

In življenje? Kje je življenje v tej gorostasni, pod visoko modro nebo kipeči gorski prirodi? Stotine srn se pase v tihih gozdovih. V zgodnjem jutru in proti večeru prihajajo ven na jase. Le mirno in tiho pojdi pa jih boš videl. Tja, kjer smo si za kuhinjo izkopali rupo za odpadke, prihaja lisica ponoči. Lovec, ki je izvedel to, se je kar obliznil. Na kraj navajena lisička bo lepe mesečne noči pozno v jeseni dobila svinca med rebra.

Komaj se prične daniti, že prične koncert: kosi, drozgi in drugi mojstri pevci gostole, da nemo poslušamo in blaženo zopet zadremujemo. Blizu gostilne »Pod smrekco« smo opazili drozga, ki je zletel z bližnje smreke. Glej, pri bližnjem opazovanju smo odkrili komaj deset korakov od nas gnezdo. Samica sedi na jajcih in nas plašno gleda. O, nič se ne boj!

Danes ponoči je prišel visok obisk v nevarno bližino koč kraljevskega lovca, ki domuje le na pet minut oddaljenem »Kraljevem hribu«. Lovec in vsa njegova družina so se zbudili sredi noči zaradi lomastenja in murhanja v bližnji goščavi. Stric medved je prišel. A bilo je tema kakor v rogu in puška v lovčevi roki ni odzdravila medvedu, ki se je hitro poslovil.

Nad Mokrico se včasih pokaže silni orel. Odkod pride? Kam ga nese perot? Tu ne gnezdi več. Ali on lahko premeri silne dalje in lahko mu je, da si pride izbirat pečenko — ne v gostilno »Pod smrekco«, ampak na divne visokogorske trate med divje koze. Da, divje koze! Sedem sto jih imajo kraljevi lovci naštetih. Pasejo se v tropih in posamič gori po Mokrici, v Kaveah, na Tratah, po Brani, Planjavi, na Sukalniku, v Britofih, na Vršičih, pod Konjem na Rseniku in kdo ve kje še. Le malo se potrudim in še jih ugledam z daljnogledom, ki mi je star in stalen spremljevalec in prijatelj. Kako divna so ta krepka bitja prirode!

(Konec prihodnjič.)

JOŠ BRINAR
PAVLIHA IN NJEGOVA
VSELE PUSLOVŠČINE

PAVLIHA UČI REČANE ŠTETI.

Ko je Pavliha dospel na Reko, se je šel v nedeljo izprehajati ob morju proti Pečinam.

Pohajkujoč ob obali, je opazil večjo družbo moških, ki so se kopali v morju. Kopalci so plavali zapovrstjo precej daleč od brega. Kar se zaokrene prvi izmed plavalcev in zakliče tovarišem: »Počakajte, prijatelji, moram vendar prešteti, če smo še vsi skupaj; zdi se mi, da eden manjka!«

In je začel: »En, dva, trije, štirje, pet, šest, sedem, osem,« — a samega sebe pri tem ni štel.

Močno se je prestrašil ter je zavpil: »Samo osem nas je! Eden je utonil!«

»Naj še jaz preštejem,« je dejal drugi plavalec, a je napravil pri štetju isto napako kot prvi.

Zdaj niso kopalci mogli več dvomiti, da je res utonil eden izmed njih; žalostni so splavali k bregu.

Jadikujoč so klaverno stali na obali, ko se jim je približal Pavliha in jih vprašal, kakšna nesreča jih je zadela.

»Oh gospod,« so vzdihovali, »devet nas je bilo, sami dobri prijatelji, ko smo odplavali na morje. A zdaj se nas je vrnilo samo osem; eden je torej utonil. Toda dognati ne moremo, kateri izmed tovarišev manjka. Saj bi vendar morala njegova obleka ležati tu na produ; a mi smo našli vsak svojo, njegove, utopljenčeve, pa ni nikjer. Ne gre nam to v glavo, pa ne gre! Ali nam morete vi, gospod, pojasniti uganko?«

»Sitna stvar,« je dejal Pavliha, »le eno sredstvo vem, ki razreši težavno uganko. Lezite vsi tjale na pesek in potisnite nosove v sviž!«

Kopalci so storili po nasvetu.

»Alo, zdaj pa pokonci!« je ukazal Pavliha. »No, in zdaj preštejte luknje v pesku! Kolikor lukenj, toliko nosov! Kolikor nosov, toliko mož!«

Urno so prešteli in radostno vzdiknili: Devet! Živio! Devet lukenj, devet nosov, devet mož! — Nihče ni utonil!«

Rečani so se vsi srečni zahvalili Pavlihi za pomoč in so odšli proti domu, živo razpravljajoč o čudnem štetju, ki jim ni in ni šlo v glave.

KAKRŠNA POSTREŽBA, TAKO PLAČILO.

Pavliha je bil po dolgem potovanju ves prašen; zato se je, prišedši na Reko, odpravil v kopališče. Toda strežaji mu niso nič kaj posebno postregli; dali so mu staro rjuho in raztrgano obrisačo in so ga tudi drugače po strani gledali.

Pavliha ni črnil ne besedice, da je užaljen ter je vrgel, odhajajoč iz kopališča, srebrno dvajsetico na mizico, kar je bilo v tistih časih celo v bogati Reki obilno plačilo.

Strežaji so se močno začudili ter jih je bilo sram slabe postrežbe. Zato pa so Pavlihi, ko je čez nekaj dni spet prišel v kopališče, tako pozorno in pokorno stregli, kakor da bi bil sam velerodni mestni župan.

Pavliha se je delal, kakor da je že vaju take uslužnosti in postrežbe, ki gre velikim gospodom, — a tudi tokrat ni žugnil ne besedice. Ko je odhajal, pa je položil na mizo droben bor, ki je bil v tistih časih najmanjši denar.

Strežniki so se zdaj še bolj začudili, a eden izmed njih je dejal: »Kako nam je to razumeti, gospod? Vsaj dva bora plačujejo navadno, zadnjikrat ste nam pa celo srebrno dvajsetico naklonili!«

»Čisto prav tako,« je odgovoril Pavliha, »tale bor je plačilo za slabo postrežbo zadnjič, a srebrno dvajsetico zaračunite za danes!«

KAKO JE PAVLIHA SKOZ OKNO VLOMASTIL IN ŠKARJE BRUSIL.

Pavliha je brez dela postopal po pristanišču pod Sušakom. K njemu pristopi brivec in ga vpraša, h kateremu cehu obrtnikov pripada. Ker je Pavliha že kar na prvi hip uganil, kakšnega poklica je vprašalec, zato mu je odgovoril: »Kaj bi vam prikrival; povem vam kar odkrito: brivec sem!«

Mojster je baš potreboval pomočnika in je zato sprejel Pavliho v službo. Z mesta, kjer sta stala, se je lepo videla brivčeva hiša, ki je bila s pročeljem obrnjena proti luki. Mojster mu je pokazal svojo hišo in mu velel: »Lej hišo, onole, ki ima tako velika okna, tam pojdi noter; jaz pridem kmalu za tabo!«

Pavliha je odgovoril: »Že prav!« Ubral jo je urnih korakov pred hišo ter lomastil naravnost skozi veliko okno v sobo, da so šipe kar po tleh žvenketale.

»Pozdravljeni in dobro srečo, gospa!« je pozdravil brivčevo ženo, ki je sedela v izbi in šivala.

Mojstrova žena je od strahu planila s stola in splašena vzkliknila: »Kod pa te je vrag prinesel v hišo? Ali ti niso vrata dovolj široka, da skozi okno vdiraš v sobo?«

»Ljuba gospa,« je odvrnil Pavliha, »ne jezite se! Vaš gospod mi je tako velel, ko me je za pomočnika sprejel v službo.«

»No, to ti je lep pomočnik, ki že pri vstopu svojemu gospodarju škodo dela!« se je kregala žena.

»Mar ni dolžnost pomočnika, da stori tisto, kar mu gospodar ukaže?« je ugovarjal Pavliha. »In vaš gospod mi je velel: vidiš onale velika okna, tam pojdi v hišo!«

Medtem je tudi mojster dospel domov, in videč, kaj je Pavliha napravil, se je raztogotil: »Teslo nerodno, ali nisi mogel skozi široka vrata priti v hišo? Kaj pa te je prijelo, da si vdrl skozi okno in pobil šipe?«

»Ljubi mojster, ali niste rekli, naj grem tam v vašo hišo, kjer vidim velika okna, a vi sami, da pridete kmalu za mano? Storil sem, kakor ste mi bili ukazali; le zakaj tudi vi niste prišli skozi okno za mano?«

Mojster je potreboval novega pomočnika; zato je molčal, misleč si: »Mu že pri njegovem zaslužku utrgam!« Dal je vstaviti v okna nove šipe, in Pavliha je nekaj dni marljivo opravljal svoje delo. Ker so se od obilega dela škarje skrhale, je ukazal brivec burkežu: »Obrusi jih dobro po rezilu kakor tudi po hrbtu!«

Pavliha je stopil s škarjami k brusu pa jih je obrusil po rezilu in po hrbtu, ne le, da so se lesketale, ampak da so bile tudi po obeh plateg ostre kot britev. Ko je prišel mojster in je videl, kako je Pavliha nabrusil škarje po rezilu in po hrbtu, mu je vzkipela jeza in je zakričal: »Kako neumnost pa si spet užagal?«

»Saj ne žagam neumnosti,« je odgovoril Pavliha, »marveč samo to delam, kar ste mi bili ukazali.«

»Burkež burkastil!« se je raztogotil brivec, »pusti škarje in se poberi, odkoder si se priklatil!«

»No, tudi prav!« je dejal Pavliha pa je skočil skozi okno, skozi katero je vlomastil pred dnevi, ko je bil stopil v službo. Mojster je planil za njim, pobral na cesti poleno in tekel na vso moč za burkežem, da bi ga naklestil in zahteval plačilo za povzročeno škodo.

Toda Pavliha je bil urnejši kot mojster brivec; srečno je unesel pete iz mesta in šele visoko góri na kraški planoti se je ustavil. Praznih rok, v žepu kačo, v glavi pusto in prazno — tako je tevsal in krevsal prek Suhe krajine, čez Dolenjsko v Posavje ter se je žalosten in pobit vrnil v svoj rojstni kraj, v Lemberk.

(Dalje.)

MLADI PIŠEJO

JESEN

*Preko grobov jesenski potegnil je dih
in stresel poslednje cvetje na njih.
Vrbe žalujke so vse vztrepetale,
ko da za dragimi bi žalovale
in pele jim žalni spev tih.
Nekaj luči med travo gori
in ugaša
kot mi — — —*

*Vrtovi in trate, polja, livade,
vse je že prazno
kot iz navade
pred belo sneženo odejo.
Le tiho sameva podlesek
in zadnji venča naravo ...
Lepo je bilo,
zdaj ni več tako!
Ob cestah golo drevje stoji,
stoji, trepeče, strmi,
ko starka, ki čaka,
da jo smrt pokosi.*

KRIVEC JOŽE, gimnazija v Ptuj.

ZAJČKI

Po napornem šolskem letu se učenke kaj veselimo počitnic. Me počivamo, a naša šola tudi v počitnicah ne počiva. Vse prostore zavzame Mariborski teden. V počitnicah je tu veliko več nemira, ropota in vrvenja kot v šolskem času. Najprej je pripravljanje, potem pa se vsuje množica gledalcev; v razstavah mrgoli radovednežev, na veselilnih prostorih pa veselja željnih ljudi.

Kdo bi spoznal v počitnicah našo šolo? Na hodniku, kjer se sprehajamo v šolskem času, je buffet. Ah, ko bi nas zalagal med šolskim letom s svojimi dobrotami! Pred zbornico in ravnateljsko pisarno igra ves ljubi dan harmo-

nikar. Šolski hodniki so prave tržnice; vsega dobiš za denar. Najlepše, kar vidiš na Mariborskem tednu pa so razne živalice, ki jih razstavijo ljubitelji živali. Na šolskem dvorišču smo videli v razstavi vse vrste golobov, malega gizdalina, pavjega golobčka, golšastega Florentinca, ponosnega Rimljana in dr.

Na drugi strani dvorišča je razstavilo kunce »Prvo kunjerejsko društvo v Mariboru«, katerega član je tudi moj oče. Imamo lepo rejo domačih zajčkov; gojimo razne pasmi. Vsi zajčki so čistokrvni. Meni so najljubši ruski zajčki; zelo so srčkani, barve so bele, gobček, tačke, repek, uhlji so črni, oči so rdeče. Drugim ugajajo zopet druge vrste, tako Havane, ki imajo rjavo-rdečkasto dlako, Modri rex, ki ima čisto kratko modro dlako.

Naši zajčki so se pokazali seveda na razstavi Mariborskega tedna. Naš Chinchila rex je dobil celo prvo nagrado. Angor kunce gojimo zaradi dolge, bele, mehke, da, svilene dlake. Kilogram je lahko prodaš za 500 Din. Lepe harmelinčke in belgijske srebrnjake gojimo zaradi iskanega krzna.

Za našo razstavo kuncev je bila posebna vstopnina (1 Din za osebo). Pri blagajni je bil eden izmed odbornikov in jaz. Če je rabil obiskovalec razstave kakšna pojasnila, sem jih radevolje dajala, razkazovala sem krasna zajčja krzna, razne vrste dlake, že spredene niti in razne predmete, spletene iz nje, tako: tople nogavice, mehke čepice, lepe puloverje in slično.

Ljubim svoje zajčke. Rada nabiram poleti sveže trave zanje; vmes jim pokladamo zaradi spremembe malo sena. Pozimi jih krmimo z ovsom, koruzo in senom. Kakšno lepo nedeljo nam pa privošči mama okusno zajčjo pečenko, ki nam gre vsem v slast.

BRADAČ SILVA, 2. dekl. mešč. šola v Mariboru.

NA TRŠKI GORICI

Potekali so zadnji dnevi počitnic doma na Dolenjskem, pod Trško goro. Nestrpno smo otroci pričakovali drugega dne, 8. septembra, ko se bo vršilo »žegnanje« na Trški gori. Radi veselja, ki me je navdajalo, zvečer dolgo nisem mogla zaspati.

Rano zjutraj sem skočila na noge. Kmalu za mano se je predramil tudi moj bratec Stanko in se je hitro napravil. Prisedla sva k skupnemu zajtrku. Ali tedaj sem bila presrečna, zato mi ni šlo nič kaj v slast. Kmalu so stali stari oče s »krivačko« v roki, pripravljeni na odhod. Tudi midva sva si poiskala vsak svojo popotno palico. Ata, mama, stari oče, Stanko in jaz — odhajamo. Prekrasno jutro! Nebo je brez oblčka. Na vzhodu se prikaže prijazno jutranje sonce ter nam pošilja zlate, tople žarke v pozdrav. Hodimo po poti, ki se vije preko polj. Tedaj doidemo sosedo mejaša in njegovo družino.

Odrasli se menijo o letini. Otroci pa hodimo naprej in se radujemo lepega dne. Pripovedujemo si tudi, kaj bi kdo rad; ta punčko, oni konjička iz lecta, ona zopet urico. Samo, da se le malokatera želja v resnici izpolni. Poslovivši se od prostranih polj, jo mahnemo naprej v gozd. V začetku nas obkroža sam samcat smrekov gozd, potem pa se polagoma primešavajo vmes gabri, hrasti in drugo gozdno drevje. Osvežujoči zrak med smrekami nam poživi korake. Med drevjem pa prodirajo sončni žarki. Kmalu zadoni po gozdu naš glas, ko zapojemo staro pesem:

Na Trški gorici že dnev' zvoni,
gor mi grejo že romarji...

Pot po gozdu je prelepa; ni prahu, ne blata, ne kamenja. Nazadnje postaja gozd vse bolj redek in že spešimo po kameniti poti navkreber. Prikažejo se sami vinogradi, med njimi stoje, kakor posejane, zidanice. Strmo se vzpenjamo navzgor. Končno vendarle dospemo do našega vinograda, do zidanice.

Ko se nekoliko odpočijemo, se odpravim v cerkev, katere zvon že kliče in vabi romarje k sebi. Okoli cerkve je živo vrvenje. Postavljenih je mnogo stojnic, okoli katerih stoji mlado in staro; kupujejo, se kregajo, kričijo, kramarji hvalijo svoje blago, otroci piskajo na razne piščali. V sredi stoji cerkev, posvečena Materi božji. Notranjščina cerkve je dosti prostorna. Ljudje se drenjajo le okoli stranskega oltarja. Tu stoji velik Marijin kip. Marija je oblečena v belo svilen obleko; oči ji pa tako plamte, kakor bi bila živa. Ta Marija je uslišala že mnogo prošenj, zato ni čuda, da jo ljudje tako radi obiskujejo. Da ne rečem preveč; ni vsem obiskovalcem Trške gore do tega, da po dolgem času obišejo zopet svojo usmiljeno Kraljico, temveč bolj skrbijo zase, da se zopet pošteno nacukajo cvička. In ti pijančki omahujejo po poti in se zibljejo kakor ob potresu, dokler se ne prekucnejo v kakšen jarek.

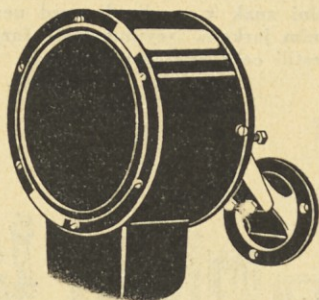
Krasen razgled je od naše zidanice po vsej bližnji in daljnji okolici. Vidi se Novo mesto, okrog katerega se kakor kača ovija Krka na treh straneh. V ozadju krožijo v polkrogu Gorjanci. Daleč na desni strani se mogočno dviga grad Hmeljnik. Na nekem hribu Gorjancev samotarijo razvaline gradu Mehovo. Vse naokoli pa je zlasti veliko cerkvic, postavljenih za variha mnogim vasem. Do moje samote odmeva petje vinskih bratcev.

RIFELJ ALBINA, I. dekl. mešč. šola v Ljubljani.

D R O B I Ž

NEVIDNI STRAŽAR

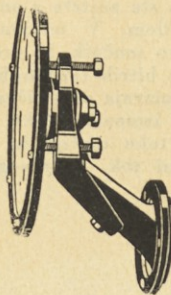
Vsemogočna sila Tehnika služi človeku v dobrem in slabem namenu. Če je skrbel tehnik za napad v vojni, je takoj nato njega drug ustvaril obrambo. In če imamo danes z vsemi najmodernejšimi pripomočki zavarovane blagajne, imajo vlomilci prav tako najnovejšo opremo za odstranitev ovir.

Oddajnik oziroma sprejemnik.

V skupini svetlobnih žarkov je mnogo takih, ki jih človeški vid ne zaznava, imajo pa svoje posebne učinke. Med takimi žarki so danes obče znani Röntge-

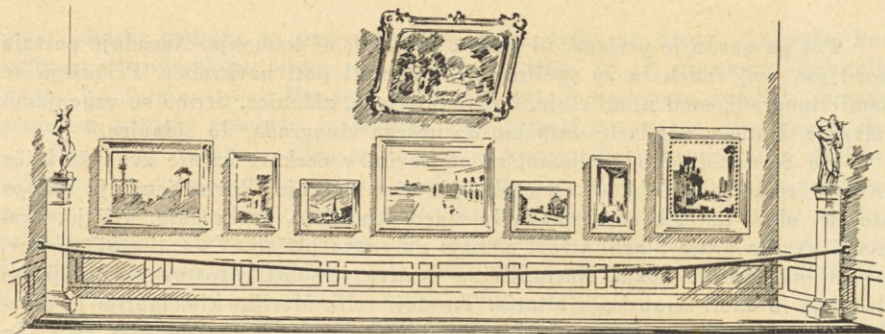
novi žarki, ki predro meso, les, usnje in druge snovi. Nevidni so tudi tako zvani ultravioletni in infrardeči žarki, ki pa imajo takisto svoje učinke. Prav

Vmesno odbojno zrcalo.

zato jih uporablja današnja tehnika v posebne namene, pred vsem za uravnavanje električnih valov. Veliki izumitelj v elektrotehniki, Siemens, je presenetil svet v poslednjem času z nevidnimi varovali v shrambah za denar, zlato, dragocenosti, v umetnostnih zbirkah itd.

Tak nevidni stražar je mreža prej navedenih žarkov, ki sprostijo električni

Umeinsotna galerija. Kje je stražar?

zvonce v hipu, ko pride v njih območje kako neprozorno telo. Seveda je vsa naprava prirejena tako, da ne vplivajo na njo malenkosti n. pr. mušice, ptice, miši itd., ki slučajno zaidejo v mrežo svetlobnih trakov.

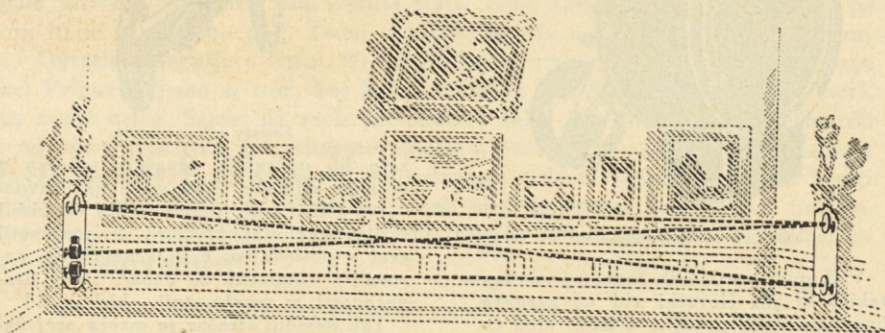
Vsa priprava je slična radijski opremi z oddajnim in sprejemnim aparatom. V oddajniku je električna žarnica, ki ji posebno optično cedilo posrka vso vidno svetlobo, prepušča pa gori omenjene nevidne žarke. Tudi samo cedilo je popolnoma neprozorno. Nevidne žarke usmerimo nato na električno stanico, ki proizvaja v tem hipu slab električni tok. Tok preneha, če prekinemo osvetlitev. Nevidni žarki se prav tako odbijajo od zrcal kakor ostali svetlobni trakovi. Zato lahko ustvarimo s pomočjo zrcal poljubno gosto omrežje nevidnih žarkov. Z uvedbo nepravilnih zrcal pa premotimo tudi onega, ki mu je varnostna naprava znana.

Oddajnik in sprejemnik sta enake oblike. Oba sta zastrta z omenjenim optičnim cedilom. V oddajniku se vrti pred žarnico senčnik, ki prepušča žarke v določenih hitrih razdobjih, v sprejemniku pa proizvaja električna stanica odgovarjajoče izmenične toke. Posebni ojačevalci te toke ojačijo in izpreminjajo v istosmerni tok, kakršnega uporablja-

mo n. pr. za hišne zvonce. Vsa ostala naprava je prav enostavna. Treba je samo, da vključimo v tok elektromagnetni aparat. Dokler zadevajo mežikajoči nevidni žarki iz oddajnika ob celico v sprejemniku, tako dolgo je vsled nastalega toka pritegnjena kotvica na elektromagnetu. Če pa stopi n. pr. žarkom na pot človek, preneha v celici proizvodnja toka, kotvica na elektromagnetu odskoči in izproži signalno napravo kolikor hočemo daleč od zastraženega mesta. Signal se oglasi tudi tedaj, če je v neredu zunanja električna napeljava, ki daje tok oddajniku. Tudi v tem pogledu je nova naprava koristen nadzornik.

Optični stražar je posebno na mestu v zbirkah, muzejih in slikarskih galerijah, kjer naj ljudje pridejo do predmetov le do določene razdalje. Ž njim pa vse bolj opremljajo bančne tresorje, vhode i. dr. Nevidnemu stražarju je tudi vse eno ali straži preko dneva ali noči. Njega uporabljivost je še bolj mnogostranska. Odpira lahko vrata, pove koliko delavcev je prišlo na delo, šteje posetnike prireditvev, prižge svetilko če stopiš v stanovanje ali pred zrcalo, razsvetli izložbo, če gre mimo človek, da svarilni znak v megli ali pred nezavarovanim jarkom. Nevidnega stražarja so namestili celo tihotapcem na pot.

D. H. po Mar. Z.

Nevidni stražar budno čuva!

MARIBOR.

Trg kralja Petra I. in državni most. V ozadju Pohorje.

ZASTAVICA

II. a razr. I. dekl. mešč. šole v Ljubljani.

Prve in zadnje črke so začetek himne.

Zlogi:

a; a; ar; be; eb; gam
go; ja; jan; lurd; ni;
nav; ri; ro; si; šte;
pe; va; ver;

1. božja pot
2. evropska reka
3. junak iz celjskih bojev
4. pravljica ladja
5. kraj, kamor dospo dobre duše
6. mongolski narod
7. kraj na Goriškem
8. pokrajina v Afriki

ŠTEVILNICA

Rešitev za I številko „Razorov“

Foto**M**eter
Ravn**A**telj
Avst**R**ali**j**a
Nads**T**rop**j**e
Lučn**I**k
Enod**N**ev**n**ica
Diso**K**oš**o**lec
Samo**R**og
Tuli**P**an
Igum**A**n
Kali**N**ov**i**k

Originalne platnice

za vse letnike „RAZOROV“

(I., II., III., IV. letnik)

letnik po Din

ima v zalogi

MARIBORSKA TISKARNA
v Mariboru - Naročite!

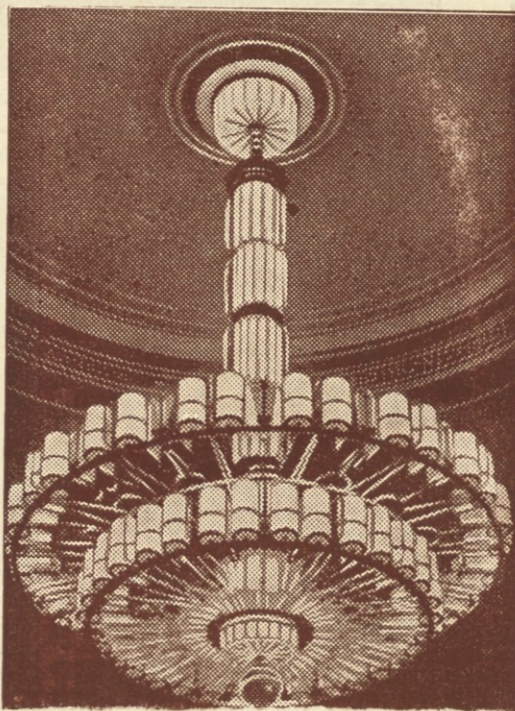
NOČNO SONCE V OSLU

Pred kratkim je v Oslu (Norveška) zažarela na strehi neke trgovske hiše veličastna luč, ki je razsvetljevala precejšnjo okolico. Je to nemška Osrām-žarnica s 50.000 wati, ki so jo tamkaj prvič uporabili.

*Vsak dijak
naj bo naročnik
mladinskega lista
„RAZORI“!*

VELIKANSKI LESTENEC

44 stotov tehta ta ogromni lestenec. Visok je 7,5 metrov in ima 208 v opalna stekla zaprtih žarnic. Lesteneč porabi 11.900 wátov toka in razsvetljuje pri slovesnih prilikah mestno dvorano v Hamburgu.

Ministrstvo prosvete je z odlokom P. br. 19.462 od dne 30. VI. 1934. l. priporočilo „RAZORE“ za vse nižje srednje in meščanske šole!

„RAZORI“ izhajajo osemkrat na leto in veljajo 30'— Din, za pol leta 15'— Din, za četrto leta 7'50 Din. Posamezna številka stane 3'— Din. — List izdaja »Udruženje jugoslovanskega učiteljstva meščanskih šol, sekcija za Dravsko banovino v Ljubljani«, zanjo odgovarja Anton Fakin, ravnatelj meščanske šole na Viču. — Urednik Tone Gaspari, ravnatelj meščanske šole na Rakeku. — Za uredništvo odgovoren Drago Humek, upokojen ravnatelj meščanske šole v Mariboru. — Vse dopise pošiljajte na naslov: Uredništvo »RAZOROV«, Rakek. — Za Mariborsko tiskarno odgovarja Stanko Detela, ravnatelj v Mariboru.